

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«Χρήση γλωσσών και γλωσσικές στάσεις δίγλωσσων μαθητών στο ελληνικό σχολείο»

“Use of language and language perforation of bilingual students in a Greek school”

Προπτυχιακή Φοιτήτρια: Μαρία Δημητριάδου (Α.Μ 2717)

Διμελής Επιτροπή:

Επόπτης: Αναστασία Στάμου

Β΄ Βαθμολογητής: Ελένη Γρίβα

Φλώρινα, 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό πλαίσιο	4-5
1. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	6-18
1.1 Θεωρία της διγλωσσίας	6-7
1.1.1 Γλωσσική διάσταση	6-7
1.1.2 Ηλικιακή διάσταση	7
1.1.3 Ψυχοκοινωνικοπολιτισμική διάσταση	7
1.1.4 Κοινωνικοεκπαιδευτική διάσταση	7
1.2 Απόψεις και στάσεις	8
1.2.1 Γλωσσικές στάσεις	8
1.3 Η επιλογή των γλωσσών	8-9
1.4 Η εναλλακτική χρήση των γλωσσών	9-10
1.5 Η επιλογή των γλωσσών μέσα από το οικογενειακό περιβάλλον	10-11
1.6 Διγλωσσία και γλωσσική ανάπτυξη	12-15
1.6.1 Γλωσσική ανάπτυξη	12-13
1.6.2 Γλωσσική ικανότητα	13-14
1.6.3 Η επαφή με τη δεύτερη γλώσσα	14-15
1.6.4 Οπτικές σχετικά με τη διγλωσσία και τη γλωσσική ανάπτυξη	15
1.7 Αρνητικές και θετικές επιδράσεις της διγλωσσίας	15-18
1.7.1 Αρνητικές επιδράσεις	15-16
1.7.2 Θετικές επιδράσεις	16-18
2. Μεθοδολογία της έρευνας	19-23
2.1 Το θέμα της έρευνας	19
2.2 Τα ζητήματα προς διερεύνηση	19
2.3 Τα ερευνητικά ερωτήματα	20
2.4 Στόχοι της έρευνας	20
2.5 Συλλογή δεδομένων	20-21
2.5.1 Δείγμα ερωτηθέντων	21

2.6 Περιεχόμενο ερωτήσεων	21
2.7 Ανάλυση έρευνας	22
2.7.1 Τρόπος ανάλυσης των συνεντεύξεων	22-23
3. Αποτελέσματα έρευνας	24-28
3.1 Γλωσσική επιλογή στο οικογενειακό περιβάλλον	24
3.2 Γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες	24-25
3.3 Γλωσσικές δεξιότητες και διδασκαλία της μητρικής	25
Πίνακες	26-28
4. Συμπεράσματα	29-31
4.1 Σύγκριση ερευνών	30-31
Επίλογος	32
Βιβλιογραφία	33
Παράρτημα	34-40
Παράρτημα 1	35
Παράρτημα 2	36-40

Εισαγωγικό Πλαίσιο

Το ζήτημα που πραγματεύεται η παρούσα πτυχιακή είναι η χρήση των γλωσσών και οι γλωσσικές στάσεις των δίγλωσσων μαθητών στα ελληνικά σχολεία. Στη σημερινή πραγματικότητα είναι αδύνατον να γυρνάμε την πλάτη και να μη δίνουμε σημασία στο θέμα της πολυπολιτισμικότητας στους κόλπους του σχολικού περιβάλλοντος. Στα ελληνικά σχολεία κάθε χρόνο ανάμεσα στους νέους μαθητές, πέρα από τους έλληνες μαθητές συμβαδίζουν και οι αλλοεθνής μαθητές. Εδώ πρέπει να διευκρινιστεί, πως η ένταξη αυτών των μαθητών στα ελληνικά σχολεία δεν είναι καθόλου εύκολη, αφού το εκπαιδευτικό σύστημα είναι καθαρά ελληνοκρατούμενο.

«Οι άνθρωποι μετακινούνται από μία χώρα σε άλλη για ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και τα παιδιά τους. Κάνουν προσπάθεια να ενταχθούν σε ένα καινούργιο κοινωνικό-πολιτισμικό-οικονομικό περιβάλλον θέλοντας όμως να διατηρήσουν τους δεσμούς που έχουν με την κουλτούρα από την οποία προέρχονται και τις πατρογονικές τους ρίζες. Ο όρος «κουλτούρα» αναφέρεται στους τρόπους σκέψης, ομιλίας, κατανόησης και σχέσης μεταξύ ατόμων, τα οποία είναι χαρακτηριστικά μιας ομάδας ατόμων που έχουν την ίδια ιστορία. Οι κουλτούρες εξελίσσονται για ένα και μοναδικό σκοπό: να κάνουν ομοιογενείς ομάδες και να διατηρήσουν τα πιστεύω και τις αξίες τους δια μέσω των αιώνων (Paul, R., 2007).» (Δέσπω Μηναΐδου, Λογοπαθολόγος. Ένα παιδί, δύο γλώσσες. Διαθέσιμο στο <http://www.paidiatros.com/paidi/omilia/one-child-two-languages>)

Με βάση το γεγονός αυτό, πολλοί ερευνητές έστρεψαν το βλέμμα τους στα ψυχολογικά, εκπαιδευτικά, γλωσσικά και κοινωνικά προβλήματα αυτών των μαθητών. Δεν υπάρχουν όμως πολλές έρευνες που να αφορούν το θέμα της επικοινωνίας αυτών των παιδιών ακόμα και των γονιών τους με τους υπόλοιπους ανθρώπους μιας διαφορετικής κοινωνίας.

Η συγκεκριμένη εργασία αποβλέπει στις γλωσσικές επιλογές των μαθητών όχι μόνο στο πλαίσιο του σχολείου, αλλά και με το οικογενειακό και το συγγενικό περιβάλλον, τις γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες του κάθε παιδιού και τέλος τις γλωσσικές δεξιότητες που διαθέτει το κάθε παιδί όσον αφορά τη γλώσσα του και τη γλωσσική εκμάθησή της.

Αφότου ακολουθήσει η ανάλυση του όρου "διγλωσσία" και ό,τι συνεπάγεται με τον όρο αυτό, σε ένα θεωρητικό υπόβαθρο, θα διεξαχθεί έρευνα με δείγμα δίγλωσσους μαθητές δημοτικού σχολείου διαφορετικής καταγωγής, ώστε να συγκεντρωθούν, να παρουσιαστούν και να αναλυθούν τα αποτελέσματα που θα προκύψουν. Για τη συλλογή των δεδομένων, ως ερευνητικό εργαλείο, θα συγκροτηθεί ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Το ερωτηματολόγιο δεν θα είναι αυτοαπαντούμενο, αλλά οι ερωτήσεις θα τεθούν ως συνέντευξη.

Η εργασία δομείται ως εξής:

- Το Θεωρητικό Πλαίσιο όπου γίνεται αναφορά για έννοιες της διγλωσσίας από βιβλιογραφικές αναφορές όπως είναι, τα είδη της

διγλωσσίας, οι απόψεις, οι στάσεις και τα στερεότυπα απέναντι στη διγλωσσία.

- Η Μεθοδολογία της Έρευνας, η οποία έγινε σε παιδιά δημοτικού σχολείου, ώστε να απαντήσουν στα ερωτήματα που τέθηκαν και έτσι να συγκεντρωθούν οι πληροφορίες για τα ζητήματα που διεζητήθηκαν.
- Τα Αποτελέσματα της έρευνας, καθώς και η Ανάλυση της. Δίνεται έμφαση στο περιεχόμενο των απαντήσεων των παιδιών και ακολουθεί σύγκρισή των απαντήσεων. Στην ανάλυση των απαντήσεων δημιουργήθηκαν πινακάκια για την καλύτερη εξαγωγή συμπερασμάτων.
- Τα Συμπεράσματα της έρευνας που προκύπτουν από το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου και τις απαντήσεις.
- Επίλογος. Η εργασία ολοκληρώνεται με την ανασκόπηση των κύριων σημείων της.
- Τέλος, ακολουθεί η Βιβλιογραφία από όπου προήλθε το περιεχόμενο της εργασίας.

1. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

1.1 Θεωρία της διγλωσσίας

Ο ορισμός της διγλωσσίας υποστηρίζεται ότι είναι πολύ γενικός. Δεν ορίζει κατάλληλα και ξεκάθαρα το βαθμό χρήσης της κάθε γλώσσας, την ηλικία απόκτησης της κάθε γλώσσας και τις στάσεις απέναντι στις δύο γλώσσες και πολιτισμούς. Επικρατέστερος, ωστόσο είναι πως ένα άτομο είναι δίγλωσσο όταν μπορεί να εκφραστεί με τι δύο γλώσσες και γραπτά και προφορικά χωρίς δυσκολία. Μια ικανότητα την οποία μόνο του έχει αναπτύξει λόγω συναισθηματικών και κοινωνικών παραγόντων.

Υπάρχουν δύο κύριες ομάδες δίγλωσσων. Η πρώτη περιλαμβάνει τα άτομα τις μειονότητας, όπως είναι οι οικονομικοί μετανάστες. Οι γλώσσα τους δεν έχει την ίδια 'αξία' με αυτήν της χώρας προέλευσης και έτσι αναγκάζονται να μάθουν τη γλώσσα της χώρας αυτής. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τα άτομα τα οποία προέρχονται από δίγλωσσες οικογένειες. Το άτομο από τη στιγμή της γέννησης του βρίσκεται σε δίγλωσσο περιβάλλον, καθώς οι γονείς του μιλάνε διαφορετικές γλώσσες.

Οι ερευνητές έχουν προσπαθήσει να προσδιορίσουν τη διγλωσσία με συγκεκριμένα κριτήρια. Κατέληξαν σε τέσσερις βασικές διαστάσεις:

- Γλωσσική διάσταση
- Ηλικιακή διάσταση
- Ψυχοκοινωνικόπολιτισμική διάσταση
- Κοινωνικοεκπαιδευτική διάσταση (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη).

Ωστόσο υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους ερευνητές, καθώς κάποιοι υποστηρίζουν ότι δίγλωσσο είναι το άτομο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει σωστά και τις δύο γλώσσες σε όλους τους τομείς. Άλλοι υποστηρίζουν ότι είναι το άτομο που μπορεί να επικοινωνήσει, ακόμα και αν δεν τη γνωρίζει καλά, με μία δεύτερη γλώσσα.

1.1.1 Γλωσσική διάσταση

Η διάκριση στη γλωσσική διάσταση είναι μεταξύ «ισόρροπης και κυρίαρχης διγλωσσίας». Η πρώτη περιγράφει την περίπτωση όπου το άτομο κατέχει τις δύο γλώσσες στο ίδιο επίπεδο. Η δεύτερη αφορά τη γλωσσική επικυριαρχία της μίας γλώσσας στο άτομο. Η έννοια της γλωσσικής

επικυριαρχίας συνδέεται με την παιδική διγλωσσία η οποία περιγράφει πως μία από τις γλώσσες του παιδιού αναπτύσσεται πιο γρήγορα. Στη διάσταση αυτή δεν υπάρχει στατική φύση, καθώς σε μεγαλύτερη ηλικία η μία από τις δύο γλώσσες πιθανόν να χάσει το βάρος της, ανάλογα με το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού.

1.1.2 Ηλικιακή διάσταση

Η ηλικιακή διάσταση αφορά την ηλικία που έρχεται σε επαφή το άτομο με τη δεύτερη γλώσσα, καθώς και τη διάρκεια έκθεσης σε αυτή. Αν το άτομο αναπτύσσει παράλληλα τις δύο γλώσσες ονομάζεται ταυτόχρονος δίγλωσσος.

Την ηλικιακή διάσταση επηρεάζουν πολλοί ψυχοκοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες. Μια σημαντική διάκριση γίνεται με βάση την πολιτισμική ταυτότητα. Όταν το άτομο ταυτίζει τον εαυτό του θετικά και έχει επαφή και με τις δύο πολιτισμικές ομάδες ονομάζεται «διπολιτισμικός δίγλωσσος». Το άτομο γνωρίζει τους πολιτισμούς των γλωσσών που μιλάει. Όταν όμως το άτομο μιλάει μόνο μία γλώσσα και υπονομεύει τη μητρική του ονομάζεται «μονοπολιτισμικός δίγλωσσος».

1.1.3 Ψυχοκοινωνικόπολιτισμική διάσταση

Η διάκριση στη διάσταση αυτή γίνεται ανάμεσα στη «*λαϊκή διγλωσσία και την ελίτ διγλωσσία*». Σύμφωνα με τον Fishman (1977), οι λαϊκοί δίγλωσσοι είναι αυτοί που προέρχονται από μεταναστευτικές ομάδες και η μητρική τους γλώσσα είναι κατωτέρου επιπέδου στην χώρα την οποία κατοικούν. Οι ελίτ δίγλωσσοι εντάσσονται στα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα, μιλούν τη μητρική τους γλώσσα και μαθαίνουν μία διαφορετική, η οποία όμως έχει ισχύ στην χώρα όπου ζουν.

Μία ακόμη διάκριση είναι ανάμεσα στην προσθετική και την αφαιρετική διγλωσσία. Στην πρώτη περίπτωση η γνώση της δεύτερης γλώσσας ενισχύει τη μητρική γλώσσα, ενώ στη δεύτερη η δεύτερη γλώσσα αναπτύσσεται υποβαθμίζοντας τη μητρική γλώσσα.

1.1.4 Κοινωνικοεκπαιδευτική διάσταση

Η διάσταση αυτή αφορά τον τρόπο μάθησης, το περιβάλλον της μάθησης των δύο γλωσσών. Γίνεται διαχωρισμός ανάμεσα σε πρωτογενή και δευτερογενή περιβάλλοντα μάθησης. Στο πρώτο περιβάλλον τον παιδί αποκτά φυσικά τη γλώσσα του. Στο δεύτερο περιβάλλον το παιδί μαθαίνει τη γλώσσα μέσω της διδασκαλίας. Αυτή η διάκριση ονομάζεται φυσική και σχολική διγλωσσία.

1.2 Απόψεις και στάσεις

Ως στάση ορίζεται η προδιάθεση του ατόμου να αντιμετωπίζει διάφορα αντικείμενα με θετικό ή αρνητικό τρόπο. Η στάση περιέχει την υποκειμενικότητα και την αξιολόγηση των θεμάτων. Σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσαν οι Rosenberg και Hovland (στο Νασιάκου, Χαντζή & Φατούρου- Χαρίτου 2000: 41 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 108), οι στάσεις έχουν τρεις διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση είναι η γνωστική, αναφέρεται στις γνώσεις, τις απόψεις και τις πεποιθήσεις. Η δεύτερη διάσταση είναι η συναισθηματική, αναφέρεται στο αρνητικό ή το θετικό συναίσθημα απέναντι στις στάσεις. Η τρίτη και τελευταία διάσταση είναι η βουλητική, αναφέρεται στην ετοιμότητα για δράση.

1.2.1 Γλωσσικές στάσεις

Οι γλωσσικές στάσεις αποτελούν τις απόψεις και την αξιολόγηση απέναντι στις γλώσσες. Σύμφωνα με τον Allport οι γλωσσικές στάσεις διαμορφώνονται από την εμπειρία που έχει το κάθε άτομο απέναντι στα γλωσσικά φαινόμενα.

Δεν αφορούν τη γλώσσα αλλά τον ομιλητή. Αφορούν αντιλήψεις που έχει το κάθε άτομο απέναντι σε συγκεκριμένες γλώσσες και στη συνέχεια δημιουργούν τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που αφορούν την γλώσσα αλλά ακόμη και τον ίδιο τον ομιλητή.

Οι γλωσσικές στάσεις διαμορφώνονται από την παιδική ηλικία ακόμη, αφού συνεπάγεται στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Παράγοντες όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αλλά κυρίως οι γονείς και το ευρύτερο περιβάλλον έχουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των στάσεων του παιδιού. Καθώς το παιδί μεγαλώνει οι απόψεις του μπορούν να μετασχηματιστούν ή και να εδραιωθούν, καθώς οι παρέες του παίζουν σημαντικό ρόλο στις απόψεις. Οι στάσεις όμως επηρεάζονται και από άλλους ιδιαίτερους παράγοντες όπως είναι τα χαρακτηριστικά του ατόμου όπως η ηλικία, το φύλλο, η μόρφωση, η εμπειρία αλλά και η ίδια η προσωπικότητα του.

1.3 Η επιλογή των γλωσσών

Η γλωσσική επιλογή δεν είναι οπωσδήποτε ένα γλωσσικό ζήτημα. Με την επιλογή της μίας ή της άλλης γλώσσας, ο ομιλητής εκφράζει το κοινωνικό του πλαίσιο, αλλά και σε ποια κοινωνική ομάδα θέλει να ενταχθεί ή ακόμη και από ποια κοινωνική ομάδα θέλει να αποκοπεί. Ο ομιλητής επιλέγει αυτός καθαυτός ποιον γλωσσικό κώδικα θα επιλέξει τότε, που και σε ποια περίπτωση.

Τα άτομα που είναι δίγλωσσα, δίνουν διαφορετικούς ρόλους στις γλώσσες τους. Η μία γλώσσα, κυρίως η μητρική, επιλέγεται να χρησιμοποιείται μεταξύ της

οικογένειας, ενώ η δεύτερη γλώσσα χρησιμοποιείται στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, όπως η εργασία, η παρέα και άλλα. «Τα δίγλωσσα άτομα χρησιμοποιούν τη γνώση των δύο γλωσσών με τη μορφή της εναλλαγής των γλωσσών τους ως σημαντικού στοιχείου της γλωσσικής τους έκφρασης και χαρακτηριστικού της διγλωσσικής τους ανάπτυξης» (Bolonyai 2005, Shin & Milroy 2000 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 34).

«Απόκτηση της πρώτης γλώσσας (Γ1) και της δεύτερης γλώσσας (Γ2):

- *Τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν την κάθε γλώσσα ανεξάρτητα ή παράλληλα. Μπορούν να κάνουν επιλογή γλώσσας κατά την ηλικία 2-3 χρόνων.*

- *Τα παιδιά αποκτούν την Γ1 γρήγορα, όμως και την Γ2 το ίδιο γρήγορα. Η απόκτηση είναι ταχύτερη όταν η Γ2 παρουσιάζεται γύρω στα 3-4χρ. Η ιδανικότερη ηλικία για απόκτηση της δεύτερης γλώσσας, είναι πριν τα τρία χρόνια όπου η αποθήκευση των πληροφοριών είναι απεριόριστη, τυχαία και διατηρείται από την διαδικαστική μνήμη.*

- *Τα δίγλωσσα παιδιά παρουσιάζουν εναλλαγή και συνδυασμό (code-mixing) των γλωσσών για να ενισχύσουν την επικοινωνία ικανοποιητικά χωρίς σύγχυση. Αυτός ο συνδυασμός γλωσσών είναι εμφανής μέχρι τα 3 χρόνια.*

- *Δεν υπάρχουν πολλά δεδομένα για τον ακριβή τρόπο της απόκτησης της Γ2, όμως κάποιες έρευνες δείχνουν ότι η διαδικασία απόκτησης σχετίζεται με το είδος της γλώσσας και τις συνθήκες εκμάθησης.» (Δέσπω Μηναΐδου, Λογοπαθολόγος. Ένα παιδί, δύο γλώσσες. Διαθέσιμο στο <http://www.paidiatros.com/paidi/omilia/one-child-two-languages>)*

1.4 Η εναλλακτική χρήση των γλωσσών

Πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της εναλλακτικής χρήσης των γλωσσών, το οποίο προσδιορίστηκε ως κοινό φαινόμενο στην επικοινωνία των δίγλωσσων ατόμων. Ακόμα και τα παιδιά που βρίσκονται στο πρώιμο στάδιο της γλωσσικής τους ανάπτυξης, μπορούν δηλαδή να εκφράσουν μόνο μία ή δύο λέξεις, έχουν τη δυνατότητα να εναλλάσσουν τη γλώσσα ανάλογα σε ποιον μιλάνε (Nikoladis, Genesee & Boivin 1996).

Η εναλλαγή των κωδικών μπορεί να μελετηθεί σε μακρο-επίπεδο γλωσσικής συμπεριφοράς μιας κοινότητας και σε μικρο-επίπεδο γλωσσικής συμπεριφοράς ενός ατόμου. Σύμφωνα με τον Adendorff (1996) στο μικρο-επίπεδο η εναλλαγή των γλωσσών γίνεται αυθόρμητα και ασυνείδητα. Είναι μία στρατηγική επικοινωνίας των ομιλητών, ανάλογα με τους στόχους που έχουν θέσει για την επικοινωνία τους.

Μια διάκριση που γίνεται συχνά είναι αυτή μεταξύ «καταστασιακής και μεταφορικής εναλλαγής κωδικών» (Blom & Gumperz 1972 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 35). Στην πρώτη η εναλλαγή των κωδικών είναι προβλέψιμη, καθώς σχετίζεται με το που και σε ποιον ο δίγλωσσος ομιλητής απευθύνεται για παράδειγμα ποια είναι η σχέση των συνομιλητών ή το ύφος της συζήτησης. Όσον

αφορά τη δεύτερη ο ομιλητής αλλάζει κώδικα, ώστε να δώσει στη συζήτηση ένα άλλο ύφος ή να προσθέσει κάτι όπως έμφαση, χιούμορ ή ειρωνεία.

Μια ακόμη θεωρία που προσπαθεί να ερμηνεύσει το φαινόμενο της εναλλαγής των κωδικών είναι της «ομιλιακής ή επικοινωνιακής προσαρμογής». Προέρχεται από την κοινωνική ψυχολογία και προσπαθεί να εξηγήσει πως οι δίγλωσσοι ομιλητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον εκάστοτε κώδικα ανάλογα με τον συνομιλητή τους, άλλοτε για να πλησιάσουν την συζήτηση σε αυτόν *διαδικασία σύγκλισης* και άλλοτε για να την απομακρύνουν από αυτόν *διαδικασία απόκλισης*. Η γλωσσική σύγκλιση είναι ένας μηχανισμός ταύτισης και κατανόησης με τον συνομιλητή, αντίθετα στη γλωσσική απόκλιση ο ομιλητής προσπαθεί να διακριθεί.

1.5 Η επιλογή των γλωσσών μέσα από το οικογενειακό περιβάλλον

Η γλωσσική ανάπτυξη όπως και η διγλωσσική ανάπτυξη των παιδιών εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες όπως το κοινωνικό πλαίσιο, οι γλωσσικές στάσεις, η εκπαίδευση και άλλα (Pescio & Crango 2008). Τον σημαντικότερο ρόλο όμως στη διαμόρφωση των παιδιών την έχει οι οικογένεια, η οποία καθορίζει τη *γλωσσική διατήρηση ή μετατόπιση* (Pearson 2002). Οι στάσεις αλλά και οι συμπεριφορά των γονιών παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην γλωσσική επιλογή των παιδιών.

Οι γονείς προσπαθούν ώστε τα παιδιά τους να αφομοιώσουν την γλώσσα της χώρας στην οποία ήρθαν, καθώς αυτόματα αυτή γίνεται πιο ισχυρή. Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά θα καταφέρουν να ενταχθούν πιο ομαλά στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ωστόσο επιθυμούν την επαφή των παιδιών τους με τη μητρική τους γλώσσα για τη συνέχιση της πολιτισμικής και γλωσσικής κληρονομιάς της χώρας καταγωγής τους, αλλά και την επαφή με συγγενείς (Zhang & Slaughter-Defoe 2009). Παρόλα αυτά οι γονείς δεν καταφέρνουν πάντα να διατηρήσουν την επαφή με τη μητρική γλώσσα, καθώς η αγωνία που αισθάνονται για τα παιδιά τους, ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στο σχολικό περιβάλλον, σε μια παρέα, στην κοινωνία τους κάνει ασυνείδητα να υπονομεύουν την μητρική γλώσσα. Ο Li (1999) διευκρινίζει τη στάση που μπορεί να έχουν οι γονείς απέναντι στη κυρίαρχη γλώσσα. Έχει προσδιορίσει τρεις τύπους στους οποίους εμπλέκονται οι γονείς *α. τη συνεχή χρήση και ενίσχυση της Γ1, β. τις υποστηρικτικές στάσεις απέναντι και στις δύο γλώσσες και τέλος γ. την ενεργή γονική εμπλοκή στη διγλωσσική ανάπτυξη και καλλιέργεια*. Εδώ πρέπει να τονιστεί πως η διατήρηση της Γ1 γίνεται κυρίως στον προφορικό λόγο και δεν καλλιεργείται από τους γονείς και ο γραπτός λόγος.

Ο Rubio (2007) τονίζει πως τα παιδιά ακόμη και σε μικρή ηλικία μπορούν να κατανοήσουν ότι οι γλώσσες έχουν διαφορετική σημασία στο κοινωνικό πλαίσιο από το οικογενειακό πλαίσιο. Ανάμεσα στο σχολείο και στην οικογένεια υπάρχει μία γλωσσική αλλά και πολιτισμική ασυνέχεια την οποία τα παιδιά αντιλαμβάνονται και καταλαβαίνουν, ότι η χώρα τους και η γλώσσας τους είναι

κατωτέρου επιπέδου από τη χώρα που βρίσκονται. Το γεγονός αυτό επηρεάζει τα παιδιά πράγμα που μπορεί να μειώσει την αυτοπεποίθηση τους και έτσι να μη καταφέρουν να αναπτύξουν την Γ1.

Η γλώσσα αποτελεί ένα βασικό συστατικό της *ψυχικής ταυτότητας*. Συγχρόνως είναι ένα κομμάτι από τους «*προνομιακούς τρόπους έκφρασης των δισταγμών, ταλαντεύσεων και αντιφάσεων της ψυχικής ταυτότητας*». Η μετανάστευση είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που δημιουργούν τα ερωτήματα που συνοδεύουν το θέμα της ταυτότητας. Με βάση τις παραπάνω επιστημονικές γνώσεις γίνεται αντιληπτό το συναίσθημα των μεταναστών της "κρίσης ταυτότητας" που δημιουργείται από το ξαφνικό πέρασμα από ένα σύστημα αξιών σε ένα άλλο. Με τον τρόπο αυτό τα αισθήματα αυτοπεποίθησης του μετανάστη αναστέλλεται. Πολλά από τα συμπτώματα σε αυτές τις περιπτώσεις μπορούν να στηριχθούν στο γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν γίνονται αποδεκτοί από το περιβάλλον υποδοχής. Εμφανίζονται τότε ανεξήγητα και επίμονα σωματικά συμπτώματα (*γλώσσα του σώματος*), παραληρήματα καταδίωξης που αποκαθιστούν ένα διάλογο με το περιβάλλον έστω και σε αρνητική μορφή, ή μια μορφή καταθλιπτικής απάθειας που αποσυνδέει ριζικά τον μετανάστη από το περιβάλλον (Bernier 1967). Στους δίγλωσσους μαθητές πολλές μορφές σχολικής αποτυχίας ή έντονα διαταραγμένης συμπεριφοράς θα μπορούσαν να εξηγηθούν με αυτόν τον τρόπο. Οι έρευνες σχετικά με τα παιδιά των μεταναστών δείχνουν πάντως μεγαλύτερο ποσοστό σχολικών δυσκολιών και σχολικής αποτυχίας σε σχέση με τα αυτόχθονα παιδιά. (Γρηγόρης Αμπατζόγλου. *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός, Γλώσσα και μετανάστευση: ψυχολογικές διαστάσεις*. Διαθέσιμο στο http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b7/b_7_thema.htm)

Τι πρέπει όμως οι γονείς να προσέχουν όταν το παιδί τους είναι δίγλωσσο;

1. Και οι δύο οι γονείς θα πρέπει να καταλαβαίνουν την Γ2.
2. Ένας από τους δύο γονείς θα πρέπει να γνωρίζει καλά τη γλώσσα.
3. Σε μια συζήτηση θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο μία γλώσσα.
4. Η γλώσσα που θα χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να είναι η ίδια σε όλη τη διάρκεια της ανάπτυξης του παιδιού. Επιπλέον αν η μητέρα μιλάει στο παιδί με τη μητρική και ο πατέρας στη δεύτερη, έτσι θα πρέπει να παραμείνει.
5. Η εκμάθηση των γλωσσών θα πρέπει να θεωρείται ως μία φυσιολογική κατάσταση και όχι να καταπιέζουν το παιδί να χρησιμοποιεί ή να μαθαίνει μία γλώσσα καλύτερα από την άλλη. [Αγγελική Ψόχιου (2012) *Διγλωσσία, "ανάμεσα σε δύο γλώσσες..."*. Διαθέσιμο στο <http://www.ikidcenters.com/ανάμεσα-σε-δύο-γλώσσες/>]

1.6 Διγλωσσία και γλωσσική ανάπτυξη

1.6.1 Γλωσσική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον ερευνητή Wode οι κυριότερες μορφές γλωσσικής ανάπτυξης είναι τέσσερις α) *μονογλωσσική ανάπτυξη, η κατάκτηση της πρώτης γλώσσας, β) διγλωσσική ανάπτυξη, η κατάκτηση δύο ή περισσότερων γλωσσών ταυτόχρονα, γ) φυσική κατάκτηση μίας δεύτερης γλώσσας, κατάκτηση τις γλώσσας από επαφή με φυσικούς ομιλητές τις δεύτερης γλώσσας και δ) συνειδητοποιημένη εκμάθηση γλωσσών με τεχνητό τρόπο όπως το σχολείο.* (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη).

Υπάρχουν δύο κύρια παραδείγματα που αφορούν τη γλωσσική ανάπτυξη. Πρώτο είναι ο συμπεριφορισμός, εδώ τα παιδιά μαθαίνουν πως δομείται μία γλώσσα αλλά και πως προφέρεται, πως γράφεται και άλλα. Επιπλέον η γλωσσική τους συμπεριφορά εντείνεται, όταν υπάρχει βοήθεια και στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον. Δεύτερο είναι ο γενετισμός, τα παιδιά θεωρείται ότι έχουν έμφυτη η λειτουργία της γλώσσας. Η καθοδήγηση τους για τη χρήση και τον τρόπο της γλώσσας γίνεται από το ίδιο το άτομο εσωτερικά. Με βάση, λοιπόν, τα παραδείγματα αυτά, αναπτύχθηκαν κάποιες θεωρητικές προσεγγίσεις.

Μία από τις προσεγγίσεις αυτές είναι ο φορμαλισμός, έχει επιρροές από τον συμπεριφορισμό, αλλά τοποθετεί κυρίως τις βάσεις του στο θεωρητικό πλαίσιο του Chomsky (1965) για τον γενετισμό. Ο γενετισμός, δηλαδή η έμφυτη ικανότητα, συγκαταλέγει όλα τα χαρακτηριστικά που έχει κάθε γλώσσα, που μετατρέπονται από το κάθε άτομο στη συνέχεια. Με κριτήριο το γεγονός αυτό ο Chomsky πρότεινε μία νέα ιδέα για τη γλωσσική δομή, επινοώντας τη διάκριση ανάμεσα στη βαθιά δομή, δηλαδή καθολικά γλωσσικά χαρακτηριστικά και την επιφανειακή δομή δηλαδή τη γραμματική μιας γλώσσας. Άλλη διάκριση είναι μεταξύ της γλωσσικής ικανότητας, σχετίζεται με τις γνώσεις που έχει το άτομο για τη γλώσσα του και της γλωσσικής επιτέλεσης, σχετίζεται με τον τρόπο που χρησιμοποιεί το άτομο τη γλώσσα του στο πλαίσιο της επικοινωνίας.

Υπάρχει, όμως, μία αντίθετη προσέγγιση από αυτή του φορμαλισμού. Αυτή είναι ο λειτουργισμός, ο οποίος αναφέρεται στο ότι η γλώσσα είναι ένα μέσο επικοινωνίας με το κοινωνικό περιβάλλον (Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης 1997 1972 ό.α στο Ερευνώντας τη διγλωσσία στ σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων 2014: 46). Έτσι, αφού η επικοινωνία βρίσκεται στο χώρο και στο χρόνο, η γλώσσα ταυτίζεται με τα γεγονότα ποιος μιλάει με ποιον, που, ποια γλώσσα.

Στο πλαίσιο του λειτουργισμού βρίσκεται μία θεωρία η οποία ονομάζεται κοινωνιοπολιτισμική. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή για τη γλωσσική συμπεριφορά

του ατόμου δεν θα πρέπει μόνο να διερευνηθούν οι έμφυτοι μηχανισμοί κατάκτησης μίας γλώσσας, αλλά και τα κοινωνικά και τα συναισθηματικά χαρακτηριστικά του, όπως και το περιβάλλον του.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά και κυρίως το κοινωνικό περιβάλλον έχουν σημαντικό ρόλο στην κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας. Έχει διαπιστωθεί πως οι διγλωσσοί άτομα επιδεικνύουν συμφραστική μεταβλητότητα ανάλογα με διάφορους παράγοντες, όπως το γλωσσικό περιβάλλον (Dickerson 1957), οι κοινωνικές νόρμες (Schmidit 1977), οι συμμετέχοντες τις αλληλόδρασης (Beebe & Zuengler 1983), η λειτουργία της διεπίδρασης (Tarone 1985), αλλά και το θέμα συζήτησης (Eisenstein & Starbuck 1989) (ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 46). Επιπλέον το κοινωνικό περιβάλλον σχετίζεται με τη μεταφορά από τη μία γλώσσα στην άλλη.

«Ο Piaget (1967), ο οποίος ήταν βασικός υποστηρικτής του εποικοδομισμού, πρότεινε την αναπτυξιακή θεωρία μάθησης, σύμφωνα με την οποία ορίζονται τέσσερις περίοδοι γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού:

- Η αισθησιοκινητική περίοδος (0-2 ετών)
- Η περίοδος της προλογικής σκέψης (2-7 ετών)
- Η περίοδος των συγκεκριμένων λογικών πράξεων (7-11 ετών)
- Η περίοδος της αφαιρετικής σκέψης (11-15 ετών)» (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη).

Τέλος, πολλοί ερευνητές τονίζουν πως τα παιδιά έχουν μεγαλύτερη απόδοση στη μάθηση των γλωσσών, όταν υπάρχει στήριξη από το περιβάλλον. Έτσι το παιδί παίρνει το έναυσμα για την ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων, αλλά και για την ανάπτυξη την κριτικής ικανότητας.

1.6.2 Γλωσσική ικανότητα

Υπάρχει η αντίληψη πως η διγλωσσία έχει αρνητικές επιπτώσεις στη γλωσσική ανάπτυξη, καθώς έχει ταυτιστεί με μαθησιακές δυσκολίες. Οι διγλωσσοί μαθητές αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στα θεωρητικά μαθήματα, αντίθετα έχουν υψηλές επιδόσεις στα μαθήματα των θετικών επιστημών. Ακόμη την έχουν συνδέσει με τον χαμηλό δείκτη νοημοσύνης των παιδιών (Goodenough 1934, στο Lee 1996 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 58). Υπάρχει, επίσης, η πεποίθηση πως η διγλωσσία συνδέεται με τον τραυλισμό, τη δυσλεξία και θεωρείται πως τα παιδιά με αυτές τις δυσκολίες αντιμετωπίζουν μεγάλο αριθμό προβλημάτων.

Η ανάπτυξη της δεύτερης γλώσσας στα παιδιά εξαρτάται από πολλούς τομείς όπως:

- σε ποια ηλικία το παιδί εκτίθεται στη γλώσσα αυτή. Όσο πιο μικρό είναι το παιδί τόσο πιο εύκολα μπορεί να αφομοιώσει τη δεύτερη γλώσσα του.
- ποια είναι η διάρκεια που εκτίθεται το παιδί στη γλώσσα. Όσο πιο συχνά εκτίθεται στη δεύτερη του γλώσσα τόσο πιο εύκολα μπορεί να την αναπτύξει, από το να την ακούει από ένα μόνο μέρος.
- ποια είναι η ποιότητα της γλώσσας που ακούει. Από τη μία το παιδί πρέπει συχνά να ακούει τη γλώσσα, ώστε να την αφομοιώσει και έτσι να την αναπτύξει ευκολότερα. Ωστόσο, από την άλλη, πρέπει να την ακούει από ανθρώπους που να την μιλάνε σωστά.
- να μοιάζει δομή αλλά να μοιάζουν και φωνητικά οι δύο γλώσσες. Για ένα παιδί είναι πιο εύκολο να μάθει δύο γλώσσες οι οποίες μοιάζουν σε αυτά τα μέρη, καθώς έτσι βοηθάει στην ανάλυση της κάθε γλώσσα, αφού τα περισσότερα μέρη είναι ίδια. [Ελμίρα Μεχραλίεβα 2013. *Διγλωσσία και γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού*. Διαθέσιμο στο <http://edra.edu.gr/αρθρα/item/95-διγλωσσία-και-γλωσσική-ανάπτυξη-του-παιδιού> (τελευταία ανάκτηση 06 Νοεμβρίου 2014)]

1.6.3 Η επαφή με τη δεύτερη γλώσσα

Ένα άτομο όσο πιο γρήγορα έρχεται σε επαφή με τη δεύτερη του γλώσσα, μπορεί πιο γρήγορα να την κατακτήσει και με μεγαλύτερη επάρκεια (Cummins 2000), ωστόσο η μητρική του υποσκάπτεται. «Αυτή η άποψη βασίζεται στο μοντέλο της χωριστής υποκειμένης ικανότητας, καθώς, αν θεωρείται πως η Γ1 αναπτύσσεται και λειτουργεί ανεξάρτητα από τη Γ2, τότε η καλλιέργεια της πρώτης λειτουργεί ανασταλτικά στην επαρκή ανάπτυξη της δεύτερης. Η αντίληψη της μέγιστης έκθεσης στη Γ2 συνδέεται συνήθως με ένα αφομοιωτικό περιβάλλον, όπου η γλώσσα προέλευσης δεν απολαμβάνει κοινωνικό κύρος, παραγκωνίζεται και δεν διδάσκεται. Αυτό έχει ως συνέπεια τη γλωσσική μετατόπιση στη Γ2 και τελικά την εμφάνιση της αφαιρετικής διγλωσσίας. Αυτή η αντίληψη είναι συχνά εδραιωμένη στην εκπαιδευτική κοινότητα και έτσι πολλοί εκπαιδευτικοί συμβουλεύουν και ενθαρρύνουν τους μετανάστες γονείς να χρησιμοποιούν τη Γ2 όσο το δυνατόν περισσότερο, ακόμη και στο σπίτι» (Smith 2004 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 58).

Τα παιδιά μπορούν να μάθουν να είναι δίγλωσσα μέσα στο σπίτι, στο σχολείο ή το κοινωνικό περιβάλλον. Η μία γλώσσα, ωστόσο μπορεί να είναι καλύτερη από την άλλη, δηλαδή το παιδί μπορεί να ξέρει τη μία καλύτερα από την άλλη. Αυτή είναι η κυρίαρχη γλώσσα. Για να μάθει καλά ένα παιδί την κυρίαρχη γλώσσα χρειάζεται εξάσκηση. Για την εξάσκηση αυτή θα πρέπει να βοηθήσουν οι γονείς, ώστε έτσι να υπάρχει καλύτερη επικοινωνία με το κοινωνικό περιβάλλον. (Δέσπω Μιχαϊδου, Λογοπαθολόγος. *Ένα παιδί, δύο*

γλώσσες. Διαθέσιμο στο <http://www.paidiatros.com/paidi/omilia/one-child-two-languages>

1.6.4 Οπτικές σχετικά με τη διγλωσσία και την γλωσσική ανάπτυξη

Το μοντέλο της κοινής υποκειμένης ικανότητας έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια. Ο μύθος όμως αυτός καταρρίφτηκε, της μέγιστης έκθεσης στη δεύτερη γλώσσα, καθώς υποστηρίζεται πως η Γ1 δεν υπονομεύει την Γ2, αλλά βοηθάει στην ανάπτυξη της (Koda 1997). Πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει πως η ανάπτυξη της Γ1 μέσω της διδασκαλίας, δεν εμποδίζει το παιδί να αναπτύξει και μία δεύτερη γλώσσα και μάλιστα βοηθάει στην καλύτερη αφομοίωση της.

Επιπροσθέτως, «έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια η αντίληψη πως η διγλωσσία αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία που διαφοροποιείται σημαντικά από τη μονογλωσσική πρόσκτηση» (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη). Ο Grosjean (1989) υποστηρίζει ότι ένα δίγλωσσο άτομο δεν είναι δύο μονόγλωσσα άτομα, αλλά είναι ένα άτομο που διαθέτει τις δεξιότητες και από τις δύο γλώσσες. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι δίγλωσσοι έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν την κάθε μία γλώσσα όποτε χρειάζεται και ανάλογα με το σκοπό που έχουν. Πρέπει να σημειωθεί ότι «το εύρος του λεξιλογίου και στις δύο γλώσσες του δίγλωσσου ατόμου συνήθως είναι μεγαλύτερο από εκείνο του μονόγλωσσου» (Pearson, Fernandez & Oller 1993 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 59).

1.7 Αρνητικές και θετικές επιδράσεις τις διγλωσσίας

1.7.1 Αρνητικές επιδράσεις

Ένας μεγάλος αριθμός ερευνητών υποστηρίζει πως η διγλωσσία έχει αρνητικές επιδράσεις στη γλωσσική αλλά και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών. Έρευνες έχουν δείξει πως οι δίγλωσσοι μαθητές έχουν χαμηλότερες λεκτικές ικανότητες, φτωχότερο λεξιλόγιο (Brake & Perry- Williams 1938, στο Lee 1996), ελλιπή άρθρωση (Carrow 1957, στο Lee 1996), χαμηλή επίδοση στον γραπτό λόγο και πολλά ορθογραφικά λάθη (Harris 1948, στο Lee 1996) (όλα αναφέρονται Γρίβα & Στάμου 2014: 60-61). Σε ίδια συμπεράσματα έχουν οδηγηθεί οι ερευνητές Smith (1949) και Tireman (1955) οι δίγλωσσοι μαθητές είχαν μεγαλύτερες λεξιλογικές δυσκολίες από τα μονόγλωσσα παιδιά. Ο ερευνητής Carrow (1957), προβάλλει ότι οι δίγλωσσοι μαθητές είχαν χαμηλότερες επιδόσεις στην σιωπηρή ανάγνωση, στο λεξιλόγιο αλλά και στην άρθρωση.

Πιο πρόσφατες έρευνες έδειξαν πως τα δίγλωσσα βρέφη δεν αναπτύσσουν τις γλώσσες με τον ίδιο ρυθμό σε αντίθεση με τα μονόγλωσσα που αναπτύσσουν μόνο μία γλώσσα (Hoff 2011). Μείζον σημασίας είναι πως «ορισμένες έρευνες

έχουν αναφέρει δεδομένα που φανερόνουν ελλείψεις στην ανάπτυξη ακόμη και των μη λεκτικών ικανοτήτων των δίγλωσσων, όπως είναι μαθηματική ικανότητα» (Carrow 1957, στο Lee 1996 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 61).

1.7.2 Θετικές επιδράσεις

Σε έρευνες που εξετάστηκαν μονόγλωσσοι και δίγλωσσοι μαθητές, διαπιστώθηκε πως η διγλωσσία επιδρά θετικά στη γενική γλωσσική επάρκεια και στην απόκτηση ειδικών δεξιοτήτων (Klein 1995). Τα δίγλωσσα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να επεξεργάζονται τη γλώσσα και είναι πιο ευαίσθητα σε γλωσσικές μορφές και λειτουργίες (Bialystok 1991), επίσης μπορούν να ανταπεξέλθουν σε διαφορετικά περιβάλλοντα επικοινωνίας.

«Ειδικότερα, έρευνες που συνέκριναν ισόρροπους δίγλωσσους μαθητές με μονόγλωσσους διαπίστωσαν ότι οι ισόρροποι δίγλωσσοι εμφανίζουν πλεονεκτήματα στις παρακάτω περιοχές:

- Σημσιολογική επίγνωση (Ianco- Worrall 1972)
- Μεταγλωσσική επίγνωση (Cummins 1978)
- Σχηματισμό ιδεών (Torrance κ.α 1970)
- Αποκλίνουσα σκέψη (Kessler & Quinn 1980)
- Μεταγνωστικές διεργασίες (Duncan & De Avila 1979)
- Κατανόηση μαθηματικών εννοιών και στην επίλυση προβλημάτων (Zelasko & Antunez 2000)» (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη).

Τα οφέλη της διγλωσσίας που έχουν καταγραφεί αφορούν δύο επίπεδα το γλωσσικό επίπεδο και το γνωστικό επίπεδο.

1. Γλωσσικό επίπεδο

- *Μεταγλωσσική επίγνωση.* «Οι δίγλωσσοι μαθητές έχουν μεγάλη μεταγλωσσική επίγνωση για το πως λειτουργεί η κάθε γλώσσα και ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ των γλωσσών. Έρευνες που έχουν εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στη γνωστική ανάπτυξη, τη μεταγλωσσική επίγνωση και την ανάπτυξη του γραμματισμού των δίγλωσσων παιδιών υποστηρίζουν την υπόθεση ότι η πρόωμη ανάπτυξη του γραμματισμού και η μεταγλωσσική επίγνωση φαίνεται να ενισχύονται και να προωθούνται σε παιδιά που εκτίθενται σε πρόωμες διγλωσσικές εμπειρίες» (Goncz & Kodzopeljic 1991 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 63)
- *Επικοινωνιακή ευαισθησία.* «Τα δίγλωσσα παιδιά διαθέτουν επικοινωνιακή ευαισθησία ήδη από την ηλικία των δύο ετών (Baker & Prys Jones 1998), καθώς είναι ευαίσθητα στη διαδικασία αλληλεπίδρασης με ένα μονόγλωσσο ή δίγλωσσο συνομιλητή τους

και είναι σε θέση να αποφασίζουν ποιος γλωσσικός κώδικας είναι καταλληλότερος για την περίσταση επικοινωνίας και τον συνομιλητή τους, προσαρμόζοντας τις γλωσσικές επιλογές τους στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος, επιδεικνύοντας επικοινωνιακή ευελιξία» (Korpe 1996 ό.α στο Γρίβα & Στάμου 2014: 65)

- *Στρατηγική ικανότητα.* «Τα δίγλωσσα παιδιά αναπτύσσουν στρατηγική ικανότητα, δηλαδή την ικανότητα να ενεργοποιούν και να μεταφέρουν ποικιλία άμεσων και έμμεσων στρατηγικών (Oxford 1990) κατά την κατανόηση και παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου. Σύμφωνα με τη Bialystok (1992, 2002β), τα δίγλωσσα παιδιά αναπτύσσουν διάφορες στρατηγικές κατά τη διάρκεια της διγλωσσικής τους ανάπτυξης, οι οποίες περιέχουν διεργασίες επιλεκτικής προσοχής, που σχετίζονται με την επιλογή ή την επεξεργασία κάποιων πληροφοριών από ένα σύνολο πολλών και διαφορετικών δεδομένων, αλλά και γνωστικού ελέγχου όπου τα παιδιά προσαρμόζουν τη γλώσσα για την επίτευξη ενός στόχου» (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη).

2. Γνωστικό επίπεδο

Όπως υποστηρίζουν οι ερευνητές Appel και Muysken (1992), τα δίγλωσσα άτομα έχουν την ικανότητα να είναι πιο ευέλικτα και να βρίσκουν περισσότερες λύσεις σε ένα πρόβλημα σε αντίθεση με τα μονόγλωσσα άτομα. Η ερευνήτρια Chironjian (2000) προβάλλει τα γνωστικά οφέλη των δίγλωσσων ατόμων, τα οποία είναι α) οι δεξιότητες ταξινόμησης, β) ο σχηματισμός εννοιών, γ) η αναλογική σκέψη και δ) οι οπτικο-χωρικές ικανότητες.

Επίσης άλλοι ερευνητές προβάλλουν τα πλεονεκτήματα τις διγλωσσίας που σχετίζονται με α) την πλαστικότητα του εγκεφάλου κατά την επεξεργασία και ταξινόμηση συμβόλων, β) την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, γ) την καλύτερη κατανόηση αριθμητικών συμβόλων, δ) την καλύτερη απόδοση σε μη λεκτικές δραστηριότητες δημιουργικότητας και γεωμετρικού σχεδιασμού, ε) τις δεξιότητες λογικής κρίσης, στ) την συγκέντρωση προσοχής, ζ) τη λήψη άρτιων αποφάσεων, η) τον αυτοέλεγχο και θ) τη μη εμφάνιση Αλτσχάιμερ σύμφωνα με νευρολόγους.

«Η συνήθης ερμηνεία για τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν τα δίγλωσσα παιδιά σε σχέση με τη δημιουργική και ευέλικτη σκέψη έγκειται στο ότι έχοντας δύο γλωσσικά συστήματα και δύο 'ονομασίες' για τα πράγματα, είναι προικισμένα με την ικανότητα να βλέπουν τα πράγματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες» (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη).

«Η έρευνα έχει δείξει ότι η διγλωσσία βοηθάει θετικά την ανάπτυξη των παιδιών. Τα παιδιά που εκτίθενται σε διαφορετικές γλώσσες αντιλαμβάνονται εύκολα διαφορετικές κουλτούρες και γνωρίζουν πολλούς πολιτισμούς. Έτσι εξοικειώνονται με διαφορετικούς τρόπους σκέψης και αντιλαμβάνονται πιο εύκολα τη γνώμη του «άλλου». Επίσης, έχει αποδειχθεί επιστημονικά ότι τα δίγλωσσα παιδιά έχουν την τάση να έχουν καλύτερη επίδοση σε τεστ ‘πολλαπλών δοκιμασιών’ και να είναι καλύτερα σε θέματα προσοχής. Συχνά είναι πιο καλοί αναγνώστες και γενικά μαθαίνουν εύκολα ξένες γλώσσες. Η Διγλωσσία λοιπόν δεν είναι απλά ‘Δύο Γλώσσες’, αλλά πολλά παραπάνω!» [Με δύο γλώσσες (2011) online. Διαθέσιμο στο <http://www.enl.auth.gr/me2glosses/>]

3. Ψυχοσυναισθηματικό επίπεδο

- Δημιουργία ισχυρής σχέσης μαζί με την οικογένεια, αλλά τους φίλους.
- Κατανόηση της ισοτιμίας μεταξύ των ανθρώπων αλλά και των πολιτισμών. Τα παιδιά με δύο γλώσσες, με κάποιο τρόπο, ανήκουν σε δύο πολιτισμούς, αφού μέσω της γλώσσας αντιλαμβάνεται και την κουλτούρα του κάθε έθνους. Για αυτό το λόγο μπορεί να αισθανθεί και να ενστερνιστεί την ισότητα. [Χαρά Καραμήτσου (2016) *Μύθοι και αλήθειες για τη διγλωσσία*. Διαθέσιμο στο <http://www.protothema.gr/paidi/article/569127/muthoi-kai-alitheies-gia-ti-diglossia/>]

«Στην περίπτωση των αλλοδαπών παιδιών έχουμε να κάνουμε με μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση διγλωσσίας (*Migrationsbilingualismus*), που εξελίσσεται κάτω από τεχνητά δύσκολες και ανοιχτές προοπτικές εξέλιξης. Εδώ βέβαια δεν μπορούμε να μιλάμε απλώς για μητρική γλώσσα ή πρώτη γλώσσα, όταν για πολλά παιδιά δεν είναι ξεκαθαρισμένο ποια από τις δύο γλώσσες έχει αυτόν τον τίτλο. Ο προβληματικός όρος της «διπλής ημιμάθειας» δηλώνει ότι παιδιά διπλά ημιμαθή» δεν έχουν καμία μητρική γλώσσα αλλά δύο θετές γλώσσες. Εδώ έχουμε μια άλλη μορφή διγλωσσίας που αφορά την έλλειψη της ικανότητας επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών, λόγω της μειωμένης εξέλιξης και στις δύο γλώσσες.» [Πανταζής, & Σακελλαρίου (2003) Μια επίκαιρη συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική της διγλωσσίας. Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 2, 159-169. Διαθέσιμο στο <http://epublishing.ekt.gr/>]

2. Μεθοδολογία Έρευνας

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, παρατέθηκε το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά τα ζητήματα της διγλωσσίας κυρίως όσον αφορά τα δίγλωσσα παιδιά και τους γονείς, όπως οι έννοιες της διγλωσσίας, τα είδη της διγλωσσίας, οι στάσεις και οι απόψεις οι προκαταλήψεις, που διακατέχουν τους γονείς αλλά και τους μαθητές είτε ελληνικής είτε διαφορετικής καταγωγής. Για την απόδειξη των παραπάνω θεμάτων, δημιουργήθηκε έρευνα με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων, για τη συλλογή πληροφοριών που αφορούν τους δίγλωσσους μαθητές.

2.1 Το θέμα της έρευνας

Η πρωτοβουλία για την διενέργεια της συγκεκριμένης έρευνας, πηγάζει από το γεγονός πως πλέον υπάρχουν δίγλωσσοι μαθητές σε όλο το εύρος της εκπαίδευσης. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί μείζον κοινωνικό ζήτημα, το οποίο απασχολεί μεγάλο μέρος από το σχολικό περιβάλλον αλλά και τις οικογένειες των ελλήνων πολιτών. Ειδικότερα, παρατηρούνται φαινόμενα διακρίσεων και περιθωριοποίησης των παιδιών διαφορετικής καταγωγής στα ελληνικά σχολεία.

Στη συγκεκριμένη έρευνα, ωστόσο, θα αναλυθούν, κυρίως, η χρήση των δύο γλωσσών από τους μαθητές, καθώς και οι γλωσσικές τους στάσεις στο ελληνικό σχολείο. Μέσα από την έρευνα αυτήν θα γίνει φανερό το γιατί και το πώς χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους και εάν μέσω της γλώσσας που χρησιμοποιούν επιδιώκουν την υγιή επικοινωνία και συνάμα συνύπαρξη ανάμεσα στους ίδιους και στους Έλληνες συμμαθητές τους.

2.2 Τα ζητήματα προς διερεύνηση

Τα ζητήματα προς διερεύνηση είναι:

- 1) Η γλωσσική επιλογή των δίγλωσσων μαθητών στο οικογενειακό τους περιβάλλον.
- 2) Οι γλωσσικές στάσεις των μαθητών.
- 3) Οι προσδοκίες που έχουν οι μαθητές.
- 4) Δεξιότητες των μαθητών, όσον αφορά τη μητρική τους γλώσσα
- 5) Οι απόψεις τους για τη διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας.

2.3 Τα ερευνητικά ερωτήματα

1. Σε ποια γλώσσα επιλέγουν να μιλάνε με το οικογενειακό τους περιβάλλον;
2. Ποια γλώσσα προτιμάνε και τους αρέσει περισσότερο να χρησιμοποιούν στην καθημερινότητα τους;
3. Ποιες είναι οι προσδοκίες τους αφού τελειώσουν το σχολείο;
4. Πόσο καλά γνωρίζουν να μιλάνε και να γράφουν στη μητρική τους γλώσσα;
5. Θα ήθελαν να διδάσκεται στο σχολείο η μητρική τους γλώσσα;

2.4 Στόχοι της έρευνας

Βασικός στόχος της παρούσας έρευνας είναι να δημιουργηθεί ένα ικανοποιητικό δείγμα δίγλωσσων μαθητών, ώστε να εκφραστούν οι απόψεις καθώς και οι στάσεις που έχουν οι μαθητές απέναντι στη χρήση δύο γλωσσών σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής είτε δημόσιας είτε ιδιωτικής των μαθητών αυτών. Επιπλέον, στόχος της είναι να κατανοηθεί κατά πόσο μιλούνε σωστά και τις δύο γλώσσες, αλλά και τι γνωρίζουν οι μαθητές για τις γλώσσες τους.

Οι επιμέρους στόχοι αφορούν τις πληροφορίες για τους μαθητές (ηλικία, καταγωγή), την οικογενειακή τους κατάσταση, τους λόγους για τις γλωσσικές τους επιλογές, ποια γλώσσα έχει μεγαλύτερη σημασία για αυτούς, ποια γλώσσα προτιμούν στο σχολείο, πόσο καλά γνωρίζουν τη γλώσσα τους και τέλος ποια είναι τα όνειρα τους για το μέλλον.

2.5 Συλλογή δεδομένων

Η έρευνα με τη χρήση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε από τις 10 Οκτωβρίου έως τις 30 Οκτωβρίου 2016 με ερωτηθέντες μαθητές του Δημοτικού σχολείου. Η ολοκλήρωση της έρευνας μαζί με το θεωρητικό πλαίσιο έγινε τον Ιανουάριο του 2017. Επιδίωξη είναι να δημιουργηθεί ένα ικανοποιητικό δείγμα δίγλωσσων μαθητών, ώστε να εκφραστούν οι απόψεις και οι στάσεις που έχουν οι μαθητές απέναντι στη χρήση δύο γλωσσών σε όλα τα επίπεδα της ζωής τους είτε αυτό είναι δημόσιο είτε ιδιωτικό, καθώς και να κατανοηθεί κατά πόσο μιλούνε σωστά και τις δύο γλώσσες, αλλά και τι γνωρίζουν οι μαθητές για τις γλώσσες τους.

Αξίζει να αναφερθεί πως οι μαθητές επιλέχθηκαν, καθώς υπήρχε κάποια σχέση μεταξύ των γονέων και των παιδιών με την ερευνήτρια. Για τον λόγο αυτό υπήρχε κλίμα εμπιστοσύνης και έτσι διεξήχθη ομαλά και με ευκολία η έρευνα. Παρόλα αυτά κατά τη διάρκεια της συνέντευξης κάποια παιδιά έδειχναν να διστάζουν στο να απαντήσουν, καθώς δεν ήξεραν πώς να απαντήσουν και αν οι απαντήσεις τους θα είναι οι σωστές. Για αυτό το λόγο η ερευνήτρια προσπάθησε να φτιάξει πιο φιλικό το περιβάλλον, να τονίσει πως η «συνέντευξη» γίνεται για την εργασία της και πως

δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Επίσης υπογραμμίστηκε πως οι απαντήσεις τους θα είναι ανώνυμες.

Για τη συλλογή δεδομένων, στο πλαίσιο των συνεντεύξεων, συγκροτήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Αφού απαντήθηκαν οι ερωτήσεις έγιναν οι αναλύσεις των απαντήσεων μέσω πινάκων και τέλος η εξαγωγή των συμπερασμάτων.

2.5.1 Δείγμα ερωτηθέντων

Στην παρούσα έρευνα ερωτηθέντες ήταν μαθητές Δημοτικού σχολείου. Οι μαθητές που ρωτήθηκαν είναι ηλικίας από 8 έως 12 ετών διαφορετικής καταγωγής. Τα παιδιά που έλαβαν μέρος στη διερεύνηση είναι 10 από τα οποία τα 3 είναι αγόρια και τα 7 κορίτσια διαφορετικής εθνοτικής προέλευσης, κυρίως όμως από τις βαλκανικές χώρες. Δύο παιδιά κατάγονται από Ρωσία, τρία παιδιά από Αλβανία, δύο από Γεωργία, ένα παιδί από Βουλγαρία, υπάρχει ένα παιδιά που κατάγεται από νότια Αφρική και ένα από Γερμανία.

2.6 Περιεχόμενο ερωτήσεων

Οι ερωτήσεις της συνέντευξης χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες, οι οποίες αφορούν τις ακόλουθες παραμέτρους:

- ❖ Τέθηκαν ερωτήματα για τα στοιχεία των μαθητή, ώστε να γνωστοποιηθεί η καταγωγή αλλά και η οικογενειακή τους κατάσταση.
- ❖ Ερωτήματα για την γλωσσική επιλογή των μαθητών στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Με αυτόν τον τρόπο προβάλλεται η επιλογή των μαθητών στην χρήση της γλώσσας ή εάν οι γονείς είναι αυτοί που τα κατευθύνουν.
- ❖ Ερωτήματα για τις γλωσσικές στάσεις των μαθητών και προσδοκίες. Από τα ερωτήματα αυτά φαίνονται τα αίτια της επιλογής της γλώσσας που χρησιμοποιούν κυρίως στο σχολικό και φιλικό περιβάλλον. Επίσης ποια είναι τα όνειρα τους για το μέλλον.
- ❖ Τέλος, ερωτήματα για τις δεξιότητες της μητρικής αλλά και για τη διδασκαλία της. Οι ερωτήσεις αυτές αφορούν τη γνώση των παιδιών σχετικά με τη μητρική τους (προφορικές και γραπτές δεξιότητες), καθώς και τη γνώμη τους εάν επιθυμούν ή όχι την διδασκαλία και την καλλιέργεια της μητρικής τους γλώσσας.

2.7 Ανάλυση έρευνας

Το ερωτηματολόγιο που συγκροτήθηκε, έγινε με τη συνεργασία της διδάσκουσας και ταυτόχρονα επόπτριας της πτυχιακής εργασίας και της ερευνήτριας. Οι ερωτήσεις είναι ανοιχτού τύπου. Οι μαθητές απάντησαν στις ερωτήσεις με τον τρόπο της συνέντευξης. Αυτό συνέβη, καθώς με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους χωρίς να υπάρχει περιορισμός χρόνου και επίσης η ερευνήτρια να μπορεί να βοηθάει άμεσα τα παιδιά σε ό,τι δεν μπορούσαν να κατανοήσουν.

Οι μαθητές που επιλέχθηκαν, ήταν από οικείες οικογένειες της ερευνήτριας, για αυτό το λόγο και επέλεξε συγκεκριμένους μαθητές. Με αυτόν τον τρόπο το κλίμα της συνέντευξης θα ήταν φιλικό και ευχάριστο για τα παιδιά, ώστε να απαντούν πιο εύκολα και με ειλικρίνεια.

Οι συνεντεύξεις διαρκούσαν περίπου 15' με 25' λεπτά. Τα παιδιά απαντούσαν με ευχαρίστηση στις ερωτήσεις, καθώς τους άρεσε που κάποιος τους έπαιρνε συνέντευξη «όπως κάνουν στην τηλεόραση» (φράση από έναν μαθητή). Ωστόσο υπήρχε ένας ελάχιστος αριθμός παιδιών που απαντούσαν με δυσκολία στις ερωτήσεις επειδή δεν καταλάβαιναν ή δίσταζαν. Εξαιτίας αυτού η ερευνήτρια προσπάθησε να προσαρμόσει το κλίμα με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να μη φοβούνται να απαντήσουν, αλλά και σε αυτά που δεν κατανοούσαν τις ερωτήσεις να τις εξηγεί στα παιδιά, κάποιες φορές χρειάστηκε και η βοήθεια από τους γονείς.

2.7.1 Τρόπος ανάλυσης των συνεντεύξεων

Για την έρευνα επιλέχθηκε η συνέντευξη, καθώς βοηθάει στην αμεσότητα και στην καλύτερη επικοινωνία ανάμεσα στον ερευνητή και τον συνεντευξιαζόμενο. Ο ερευνητής μέσα από την συνέντευξη μπορεί να αποκομίσει πολύ περισσότερες πληροφορίες από αυτές που ζητάει, αφού ο συνεντευξιαζόμενος δίνει προσωπικές απαντήσεις και με όποιο τρόπο νιώθει αυτός και κυρίως με ειλικρίνεια.

Για να αναλυθεί η συνέντευξη ακολουθήθηκαν κάποια στάδια. Η συνέντευξη ήταν μαγνητοφωνημένη, έτσι η κάθε συνέντευξη απομαγνητοφωνήθηκε. Έπειτα γίνεται η ανάγνωση των ερωτήσεων και απαντήσεων και ο ερευνητής προσπαθεί να αναπτύξει κωδικούς για να χωριστούν σε κατηγορίες οι απαντήσεις.

Πιο αναλυτικά, αρχικά ο ερευνητής διαβάζει τις απαντήσεις των ατόμων που ρωτήθηκαν και προσπαθεί να δημιουργήσει κωδικούς οι οποίοι θα αντιπροσωπεύουν την κάθε απάντηση. Οι κωδικοί που θα διεξαχθούν θα πρέπει να σχετίζονται, ώστε να μπορούν να ενταχθούν σε μία κοινή κατηγορία. «Οι επιμέρους κωδικοί αποτελούν 'ετικέτες' με κάποια αρχικά και φέρουν έναν λειτουργικό ορισμό (Miles & Huberman 1994)» (Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη). Έπειτα οι κωδικοί που σχετίζονται μεταξύ τους χωρίζονται σε κατηγορίες.

Τέλος, γίνεται η κατανομή των αναφορών. Ο ερευνητής με βάση τη συχνότητα των απαντήσεων και των κωδικών παρουσιάζει τον αριθμό των ερωτηθέντων, οι οποίοι έδωσαν την ίδια ή σχεδόν ίδια απάντηση. Η παρουσίαση των δεδομένων της συνέντευξης γίνεται με τα πινακάκια, που παρουσιάζονται αργότερα.

3. Αποτελέσματα έρευνας

3.1 Γλωσσική επιλογή στο οικογενειακό περιβάλλον

Ένας μεγάλος αριθμός μαθητών, τα 6 από τα 10 παιδιά, απάντησε πως στο οικογενειακό του περιβάλλον μιλάνε κυρίως ελληνικά: «με τους γονείς μιλάω ελληνικά», «στο σπίτι μιλάμε ελληνικά, αλλά με τον μπαμπά μιλάμε και γεωργιανά», «μιλάμε περισσότερο ελληνικά, με τη μαμά μιλάμε και βουλγάρικα».

Υπάρχει και ένας πολύ μικρός αριθμός, 4 μόνο παιδιά, που όπως φαίνεται στο σπίτι μιλάνε μόνο στη μητρική ή κυρίως τη μητρική γλώσσα: «μιλάμε ρώσικα, γιατί δεν ξέρουν να μιλάνε πολύ καλά», «μιλάμε και τις δύο γλώσσες, αλλά λίγο πιο πολύ ρώσικα».

Σχεδόν όλοι οι μαθητές στην επικοινωνία με τους συγγενείς απάντησαν πως η γλώσσα που χρησιμοποιούν είναι η μητρική τους: «με την γιαγιά και τον παππού μιλάω αλβανικά...», «με τους γονείς του μπαμπά μου μιλάω γεωργιανά γιατί μένουν στη Γεωργία και δεν ξέρουν ελληνικά...», «με την γιαγιά και τον παππού βουλγάρικα», «μιλάω μόνο ρώσικα με τον παππού και τη γιαγιά, γιατί μένουν στη Ρωσία», «μόνο με τη γιαγιά και τον παππού, γιατί δεν ξέρουν καθόλου ελληνικά».

Εντύπωση προκαλεί πως όλα τα παιδιά στη γλώσσα επικοινωνίας με τα αδέρφια τους χρησιμοποιούν μόνο ελληνικά: «έχω μια αδελφή, μιλάμε ελληνικά», «έχω δύο αδερφές η μία μιλάει και ελληνικά και γεωργιανά, η άλλη μόνο ελληνικά», «έχω ένα μικρότερο αδερφό..., του μιλάμε στα ελληνικά», «μια αδερφή, ελληνικά».

Τέλος, στις προτιμήσεις των μαθητών για τη γλώσσα που επιλέγουν να παρακολουθούν τηλεόραση είναι τα ελληνικά: «στα ελληνικά», «στα ελληνικά μου αρέσει, γελάω πιο πολύ», «τα ελληνικά προτιμάω», «πιο πολύ στα ελληνικά, γιατί τα ξέρω καλύτερα». Όμως υπάρχουν 2 παιδιά τα οποία τους αρέσει περισσότερο η γλώσσα τους: «Αγγλικά», «γερμανικά, γιατί είναι πιο εύκολα».

Όπως φαίνεται τα περισσότερα παιδιά, όσον αφορά την επικοινωνία τους χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα, η μόνη διαφορά όπου όλα τα παιδιά μιλάνε στη μητρική τους είναι οι συγγενείς, γιαγιάδες και παππούδες, όπως φαίνεται και στον πίνακα αναφορών (βλ. πίνακας 2 σελίδα 27)

3.2 Γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες

Σχετικά με την επιλογή τους στη χρήση της γλώσσας στην καθημερινότητα τους, τα παιδιά επισήμαναν τα ελληνικά, καθώς τους βοηθάει στην επικοινωνία με τους φίλους τους: «αυτή που μιλάω στο σχολείο, γιατί μιλάνε και οι φίλοι μου αυτή», «μου αρέσουν πιο πολύ τα ελληνικά», «μου αρέσει πιο πολύ αυτή που μιλάω, γιατί είναι πιο ωραία», «αυτή που μιλάω στο σχολείο, την ξέρω περισσότερο αυτήν», «τα ελληνικά, γιατί την μιλάω στο σχολείο και μου αρέσει περισσότερο» .

Ένας μικρός αριθμός, μόλις τα 3 παιδιά, απάντησε πως του αρέσει η μητρική του πιο πολύ: « μου αρέσει η μητρική μου, την ξέρω πιο καλά», «μου αρέσουν πιο

πολύ τα ρώσικα, γιατί μιλάει η μαμά μου ρώσικα», «μου αρέσουν πιο πολύ τα ρώσικα, τα ξέρω πιο καλά».

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των παιδιών που αφορούν την επιθυμία τους να μάθουν και να αρέσει στους φίλους τους η γλώσσα τους: «ναι, για να μιλάμε και με τις δύο», «ναι, αλλά κάποιιοι δεν θέλουν να τη μάθουν», «θα μου άρεζε», «ναι θα ήθελα» .

Όσον αφορά τις προσδοκίες των παιδιών, κυρίως στα όνειρα τους για τις σπουδές τους, υπάρχουν πολλές κοινές απαντήσεις αλλά και πρωτότυπες. Πολλές κοινές απαντήσεις υπήρχαν στο επάγγελμα δασκάλα: «δασκάλα θέλω να γίνω, εδώ στην Ελλάδα», «δασκάλα, στο εξωτερικό», «θέλω να γίνω δασκάλα μαθηματικών εδώ», «θέλω να γίνω δασκάλα σαν την μαμά μου». Υπάρχουν όμως και ασυνήθιστα επαγγέλματα: «θέλω να γίνω πιλότος στην Ελλάδα και θα πηγαίνω στην Γεωργία».

Σε αυτήν την κατηγορία, λοιπόν, τα παιδιά θέλουν να χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα, όχι μόνο επειδή τους αρέσει, αλλά κυρίως γιατί με αυτήν μπορούν να επικοινωνήσουν με τους φίλους τους. Επιπλέον όσον αφορά τα επαγγέλματα φαίνεται ότι είναι επηρεασμένοι από την καθημερινότητα τους, αφού οι μισοί από τους μαθητές επιθυμούν να εργαστούν ως δάσκαλοι.

3.3 Γλωσσικές δεξιότητες και διδασκαλία της μητρικής

Οι περισσότεροι μαθητές, δηλαδή 5 μαθητές από τους 10 δήλωσαν ότι έχουν γνώσεις και προφορικών και γραπτών δεξιοτήτων στη μητρική τους γλώσσα: «ξέρω και να μιλάω και γράφω πολύ καλά», «ξέρω να μιλάω, ξέρω και να γράφω αλλά όχι καλά», «και τα δύο τα ξέρω», «ξέρω και να μιλάω και να γράφω...». Μόλις τα 4 από τα 10 δεν γνωρίζουν να γράφουν: «δεν ξέρω να γράφω, μιλάω όμως πολύ καλά», «ξέρω μόνο να τη μιλάω, δε γράφω», «να μιλάω ξέρω, δεν ξέρω να τη γράφω...».

Ο μεγαλύτερος αριθμός των παιδιών φαίνεται πως θα ήθελε να διδάσκεται η γλώσσα του στο σχολείο: «ναι, θα μου άρεσε», «ναι, θα ήθελα για να την μάθουν και οι φίλοι μου», «ναι, θα ήθελα».

Περίπου ο ίδιος αριθμός παιδιών επιθυμούν να καλλιεργήσουν τη γλώσσα τους: « ναι, θα ήθελα...», «ναι θα ήθελα να μάθω για τη γλώσσα μου», «ναι, θα ήθελα».

Όπως φαίνεται, τέλος, στην έρευνα όλα τα παιδιά είτε γνωρίζουν, μια επιπλέον γλώσσα είτε θα επιθυμούσαν να μάθουν μια καινούρια γλώσσα: «ξέρω λίγα ρώσικα. Θέλω να μάθω ιταλικά», «αγγλικά ξέρω», «ξέρω αγγλικά και θέλω να μάθω ισπανικά», «δεν ξέρω άλλη γλώσσα, αλλά θέλω ισπανικά», «ξέρω αγγλικά».

Τα παιδιά φαίνεται να δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη γλώσσα τους, αφού ο αριθμός των παιδιών που διαθέτεις και γραπτές και προφορικές δεξιότητες είναι μεγαλύτερος από αυτούς που διαθέτουν μόνο προφορικές. Επιπλέον, επιθυμούν και την διδασκαλία της γλώσσας τους αλλά και την καλλιέργεια της.

Πίνακας 1: Κατανομή των κωδικών και των κατηγοριών.

Κατηγορία	Κωδικοί
1. Γλωσσική επιλογή στο οικογενειακό περιβάλλον.	<p>ΜΗΤΓΛΚ= χρήση κυρίως της μητρικής γλώσσας ΑΠΕΛΓΛ= αποκλειστική χρήση ελληνικής Γλώσσας ΜΗΤΓΛΣ= χρήση μητρικής γλώσσας με συγγενείς ΧΡΓ1Γ2Σ= χρήση μητρικής και ελληνικής με Συγγενείς ΧΡΕΛΓΛ= χρήση ελληνικής γλώσσας με Αδέλφια ΠΑΤΗΛΕΛ= παρακολούθηση τηλεόρασης στα Ελληνικά ΠΑΤΗΛΜΗΤ= παρακολούθηση τηλεόρασης στη μητρική</p>
2. Γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες.	<p>ΟΜΜΗΤΓΛ= προτίμηση ομιλίας στη μητρική Γλώσσα ΟΜΕΛΓΛ= προτίμηση ομιλίας στην ελληνική Γλώσσα ΕΚΦΙΛΓ1= επιθυμία εκμάθησης της Γ1 από Φίλους ΜΗΕΚΦΙΛΓ1= μη επιθυμία εκμάθησης της Γ1 από φίλους ΑΜΕΚΦΙΛΓ1= αμφιθυμία για την εκμάθηση της Γ1 από φίλους ΜΗΧΩΣΠ= μη γνώση επιλογής χώρας σπουδών ΣΠΕΛ= επιθυμία σπουδών στην Ελλάδα ΣΠΕΞ= επιθυμία σπουδών στο εξωτερικό ΣΠΓΥΜ= μελλοντικό επάγγελμα γυμναστής ΣΠΔΑ= μελλοντικό επάγγελμα δασκάλας ΣΠΟΙΚ= μελλοντικό επάγγελμα οικονομικά ΣΠΖΩ= μελλοντικό επάγγελμα ζωγράφος ΣΠΠΙΛ= μελλοντικό επάγγελμα πιλότος ΣΠΚΟ= μελλοντικό επάγγελμα κομμώτριας</p>
3. Γλωσσικές δεξιότητες και γλωσσική εκμάθηση	<p>ΓΝΑΓΓΛ= γνώση αγγλικής γλώσσας ΓΝΡΩΣΓΛ= γνώση ρωσικής γλώσσας ΜΑΙΣΠ= επιθυμία μάθησης ισπανικών ΜΑΙΤ= επιθυμία μάθησης ιταλικών ΜΑΓΕΡ= επιθυμία μάθησης γερμανικών ΑΠΓΝΠΡΓ1= αποκλειστική γνώση προφορικών Δεξιότητων στη Γ1 ΓΝΠΡΓΡΓ1= γνώση προφορικών και γραπτών Δεξιότητων στη Γ1 ΔΙΔΓ1= επιθυμία διδασκαλίας Γ1 στο σχολείο ΜΗΔΙΔΓ1= μη επιθυμία διδασκαλίας Γ1 στο Σχολείο ΜΗΚΑΛΓ1= μη επιθυμία καλλιέργειας της Γ1 ΚΑΛΓ1= επιθυμία καλλιέργειας της Γ1</p>

Πίνακας 2: Κατανομή των αναφορών στην κατηγορία «Γλωσσική επιλογή στο οικογενειακό περιβάλλον»

<i>Γλωσσική επιλογή στο οικογενειακό περιβάλλον</i>	
Χρήση κυρίως της μητρικής γλώσσας	4
Αποκλειστική χρήση ελληνικής γλώσσας	6
Χρήση μητρικής γλώσσας με συγγενείς	6
Χρήση μητρικής και ελληνικής γλώσσας με Συγγενείς	4
Χρήση ελληνικής γλώσσας με αδέρφια	8
Παρακολούθηση τηλεόρασης στα ελληνικά	8
Παρακολούθηση τηλεόρασης στη μητρική	2

Πίνακας 3: Κατανομή των αναφορών στην κατηγορία «Γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες»

<i>Γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες</i>	
Προτίμηση ομιλίας στη μητρική γλώσσα	3
Προτίμηση ομιλίας στην ελληνική γλώσσα	7
Επιθυμία εκμάθησης της Γ1 από φίλους	6
Μη επιθυμία εκμάθησης της Γ1 από φίλους	2
Αμφιθυμία για την εκμάθηση της Γ1 από φίλους	2
Μη γνώση επιλογής χώρας σπουδών	1
Επιθυμία σπουδών στην Ελλάδα	5
Επιθυμία σπουδών στο εξωτερικό	3
Μελλοντικό επάγγελμα γυμναστής	1
Μελλοντικό επάγγελμα δασκάλας	5
Μελλοντικό επάγγελμα οικονομικά	1
Μελλοντικό επάγγελμα ζωγράφος	1
Μελλοντικό επάγγελμα πιλότος	1
Μελλοντικό επάγγελμα κομμώτριας	1

Πίνακας 4: Κατανομή των αναφορών στην κατηγορία « Γλωσσικές δεξιότητες και γλωσσική εκμάθηση»

<i>Γλωσσικές δεξιότητες και γλωσσική εκμάθηση</i>	
Γνώση αγγλικής γλώσσας	7
Γνώση ρωσικής γλώσσας	2
Επιθυμία μάθησης ισπανικών	2
Επιθυμία μάθησης ιταλικών	1
Επιθυμία μάθησης γερμανικών	1
Αποκλειστική γνώση προφορικών δεξιοτήτων στη Γ1	4
Γνώση προφορικών και γραπτών δεξιοτήτων στη Γ1	5
Επιθυμία διδασκαλίας της Γ1 στο σχολείο	7
Μη επιθυμία διδασκαλίας της Γ1 στο σχολείο	3
Μη επιθυμία καλλιέργειας της Γ1	4
Επιθυμία καλλιέργειας της Γ1	5

4. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να δημιουργηθεί ένα ικανοποιητικό δείγμα δίγλωσσων μαθητών, ώστε να εκφραστούν οι απόψεις και οι στάσεις που έχουν οι μαθητές απέναντι στη χρήση δύο γλωσσών σε πολλούς τομείς όπως με την οικογένεια και με τους φίλους τους, αλλά και να γίνει φανερό κατά πόσο μιλούν σωστά και τις δύο γλώσσες, αλλά και τι γνωρίζουν οι μαθητές για τις γλώσσες τους.

Σχετικά με τη χρήση γλωσσών στο οικογενειακό περιβάλλον, υπάρχει συνδυασμός, καθώς όπως φαίνεται από τις απαντήσεις τα παιδιά με τους γονείς τους χρησιμοποιούν και τις δύο γλώσσες. Ωστόσο υπάρχουν και εκείνα τα οποία από τη μία μιλούν μέσα στην οικογένεια μόνο την ελληνική γλώσσα, αλλά με τον έναν από τους δύο γονείς μιλάει στη μητρική του γλώσσα. Ωστόσο, όλοι οι μαθητές όσον αφορά τη χρήση γλώσσας με τα αδέρφια τους, όπως γίνεται φανερό είναι η ελληνική.

Έπειτα στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον διαφαίνεται πως η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι καθαρά η μητρική, καθώς οι περισσότεροι συγγενείς ζουν στη χώρα καταγωγής τους και δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα.

Σχετικά με την παρακολούθηση τηλεόρασης η επιθυμία της γλώσσας είναι τα ελληνικά. Όπως παρουσιάζεται στις απαντήσεις των παιδιών θεωρούν ότι τα ελληνικά προγράμματα είναι πιο διασκεδαστικά, αλλά και ένα επιπλέον έναυσμα είναι ότι γνωρίζουν καλύτερα την ελληνική γλώσσα. Μέσω της τηλεόρασης μπορούν να μάθουν και πιο εύκολα τα ελληνικά, αφού έτσι τους γίνονται πιο οικεία. Υπάρχουν, βέβαια, και τα παιδιά που προτιμούν να παρακολουθούν προγράμματα στη μητρική τους γλώσσα, καθώς τα θεωρούν πιο εύκολα ή τους αρέσει περισσότερο η μητρική τους γλώσσα.

Στη δεύτερη κατηγορία *γλωσσικές στάσεις και προσδοκίες* οι προτιμήσεις των παιδιών στην ομιλία και συνεννόηση με το περιβάλλον τους σχετίζονται ανάλογα με το ποια γλώσσα τους αρέσει περισσότερο, αλλά κυρίως με το ποια γλώσσα έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν με τους φίλους τους. Εδώ, λοιπόν, γίνεται αντιληπτό πως η επικοινωνία για τα παιδιά είναι ένας στόχος που έχουν θέσει, να έχουν παρέες. Για το λόγο αυτό το μεγαλύτερο ποσοστό προτιμάει να μιλάει στην ελληνική γλώσσα, καθώς έτσι μπορεί να έχει την επαφή που επιθυμεί και χρειάζεται μαζί με τους συμμαθητές και φίλους του.

Το κάθε παιδί όμως θα μπορούσε να επικοινωνεί με τους φίλους του και με την μητρική του γλώσσα, εφόσον εκείνοι διδαχθούν και μάθουν την εκάστοτε γλώσσα. Ωστόσο οι απόψεις των παιδιών εδώ ποικίλλουν. Οι περισσότεροι μαθητές επιθυμούν να μάθουν στους φίλους τους, τη δική τους γλώσσα, έτσι ώστε να μπορούν να συνομιλούν με πολλές γλώσσες. Βέβαια υπάρχουν και εκείνοι που δεν το επιθυμούν αυτό ή υπάρχει μια αμφιθυμία στις απόψεις τους, καθώς δεν θέλουν να υπάρχει πίεση ως προς τους φίλους τους να μάθουν τη γλώσσα τους. Διαφορετικά θα την μάθουν μόνο αν το θέλουν οι ίδιοι.

Γίνεται λόγος και για τις σπουδές των μαθητών, την επιθυμία της χώρας σπουδών, αλλά και τα όνειρα για το επάγγελμα που θέλουν να ακολουθήσουν. Η

χώρα επιλογής των σπουδών τους είναι κυρίως η Ελλάδα σύμφωνα με τις περισσότερες απαντήσεις. Τα επαγγέλματα παρόλα αυτά διαφέρουν. Το επάγγελμα που είναι κοινό στις περισσότερες απαντήσεις είναι αυτό του δασκάλου, υπάρχουν όμως και άλλες επιθυμίες όπως είναι το επάγγελμα του πιλότου, της κομμωτικής, του ζωγράφου αλλά και των οικονομικών επιστημών.

Στην τρίτη και τελευταία κατηγορία *γλωσσικές δεξιότητες και γλωσσική εκμάθηση* υπάρχει ποικιλία στην επιθυμία για εκμάθηση μίας νέας γλώσσας. Μπορεί τα παιδιά να γνωρίζουν δύο γλώσσες ή και τρεις, τα περισσότερα παιδιά γνωρίζουν αγγλικά κυρίως από το σχολείο. Όπως φαίνεται, λοιπόν, υπάρχει η θέληση για μάθηση ακόμη μίας ξένης γλώσσας, όπως είναι τα γερμανικά, τα ισπανικά ή τα ιταλικά. Εδώ παρουσιάζεται η επιθυμία των παιδιών για πάνω από μία γλώσσα. Έχει αναφερθεί πως οι γονείς φοβούνται που τα παιδιά τους είναι δίγλωσσα και πως θα μάθουν δύο γλώσσες. Φαίνεται όμως πως τα παιδιά αυτά επιθυμούν να μάθουν πάνω από δύο γλώσσες.

Τα περισσότερα παιδιά όσον αφορά τη δική τους γλώσσα, συνάγεται ότι ενδιαφέρονται να μάθουν για αυτήν, καθώς πέρα από προφορικές δεξιότητες κατέχουν και γραπτές δεξιότητες. Επιπλέον προκύπτει πως υπάρχει επιθυμία για καλλιέργεια της μητρικής τους γλώσσας, αφού θέλουν να μάθουν περισσότερα για τη γλώσσα τους.

Την καλλιέργεια αυτή πέρα από τους γονείς τους θα μπορούσαν να την πετύχουν μέσα από την διδασκαλία στο σχολείο. Ο μεγαλύτερος αριθμός των παιδιών θέλει η μητρική του γλώσσα να διδάσκεται στο σχολείο. Με τον τρόπο αυτό και τα ίδια τα παιδιά θα έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν περισσότερο τη γλώσσα τους, να έρχονται σε επαφή και με τον γραπτό λόγο της μητρικής τους γλώσσας, αλλά θα μάθαιναν και οι φίλοι τους τη γλώσσα τους.

«Τα παιδιά μπορούν να μάθουν να είναι δίγλωσσα. Μπορούν να μάθουν δύο γλώσσες στο σπίτι, στο σχολείο ή στην κοινότητα. Μερικά παιδιά μαθαίνουν και τις δύο γλώσσες πολύ καλά. Αλλά ορισμένες φορές, η μία γλώσσα είναι καλύτερη από την άλλη. Η γλώσσα την οποία γνωρίζει και χρησιμοποιεί καλύτερα ένα παιδί, είναι η κυρίαρχη γλώσσα. Με την πάροδο του χρόνου, η κυρίαρχη γλώσσα μπορεί να αλλάξει, ιδιαίτερα εάν το παιδί δεν τη χρησιμοποιεί συστηματικά.» (Δέσπω Μηνιαΐδου, Λογοπαθολόγος. Ένα παιδί, δύο γλώσσες. Διαθέσιμο στο <http://www.paidiatros.com/paidi/omilia/one-child-two-languages>)

4.1 Σύγκριση ερευνών

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει σύγκριση των αποτελεσμάτων ανάμεσα στη παρούσα πτυχιακή εργασία και στα αποτελέσματα της έρευνας των καθηγητριών Ελένη Α. Γρίβα και Αναστασία Γ. Στάμου, όπου βρίσκεται στο βιβλίο «Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων», 2014 Δέσποινα Κυριακίδη. Τα αποτελέσματα αυτά βρίσκονται στις σελίδες 366- 375.

Σχετικά, λοιπόν, με τη χρήση της γλώσσα στο οικογενειακό περιβάλλον, φαίνεται να συγκλίνουν οι απαντήσεις των παιδιών σχετικά με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας στο σπίτι, αφού και στις δύο έρευνες τα παιδιά απάντησαν πως χρησιμοποιούν κατά μέσω όρο στο σπίτι τους την ελληνική γλώσσα και όχι τη μητρική. Παράδειγμα έρευνας των Γρίβα & Στάμου *«ένας μεγάλος αριθμός μαθητών δήλωσε ότι στο σπίτι χρησιμοποιείται κυρίως η ελληνική γλώσσα»*. Το ίδιο συμβαίνει και με τα τηλεοπτικά προγράμματα τα οποία παρακολουθούν, καθώς φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό και στις δύο έρευνες προτιμάει να παρακολουθεί ελληνική τηλεόραση. Παράδειγμα έρευνας των Γρίβα & Στάμου *«η πλειονότητα των παιδιών δήλωσε πως προτιμάει να παρακολουθεί την ελληνική τηλεόραση...»*. Βέβαια στην συγκεκριμένη έρευνα (Γρίβα & Στάμου) κάποια παιδιά απάντησαν πως προτιμούν και τις δύο γλώσσες *«σημαντικό ποσοστό επιλέγει να παρακολουθεί τηλεοπτικά προγράμματα και στις δύο γλώσσες»*, πράγμα το οποίο δε συμβαίνει στην έρευνα τις παρούσας εργασίας, αφού τα παιδιά προτιμούν την ελληνική γλώσσα και δύο μόνο τη μητρική, κανένα παιδί δεν προτιμάει και τις δύο γλώσσες.

Ένα άλλο θέμα που υπάρχει κοινό και συγκλίνει με τα αποτελέσματα της πτυχιακής εργασίας είναι αυτά που αφορούν τις δεξιότητες στην μητρική γλώσσα. Όπως φαίνεται και στις δύο έρευνες ο αριθμός που γνωρίζει και να μιλάει αλλά και να γράφει είναι λιγότερος από τον αριθμό των παιδιών που γνωρίζουν μόνο να μιλάνε στη μητρική τους γλώσσα. Παράδειγμα έρευνας των Γρίβα & Στάμου *«το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος δεν γνωρίζει καθόλου γραφή...»*, *«λιγότερα είναι τα παιδιά που δήλωσαν πως γνωρίζουν σε καλό επίπεδο γραφή και ανάγνωση στη Γ1...»*.

Επίλογος

«Σε χώρες του εξωτερικού είναι αρκετά συχνό ένα παιδί να μιλάει πάνω από μία γλώσσα, στην Ελλάδα μόλις πρόσφατα βιώσαμε τη διγλωσσία αλλά και την πολυγλωσσία. Στην Ελλάδα, η Διγλωσσία έχει κυρίως δύο καταγωγές: (α) τα παιδιά από μεικτούς γάμους, οικογένειες στις οποίες ο ένας γονέας μιλάει άλλη γλώσσα από την ελληνική και (β) τα παιδιά από μεταναστευτικές οικογένειες.» [Με δύο γλώσσες (2011) online. Διαθέσιμο στο <http://www.enl.auth.gr/me2glosses/>]

Στο πλαίσιο αυτό, βασική μας θέση ήταν να παρουσιαστεί ένας αριθμός μαθητών, οι οποίοι βρίσκονται και στις δύο παραπάνω «κατηγορίες», ώστε να οδηγηθούμε σε πραγματικά συμπεράσματα για το πώς αισθάνονται οι μαθητές για τη δική τους γλώσσα, αλλά και για την ελληνική.

Αξίζει να σημειωθεί πως το κάθε παιδί το οποίο είναι δίγλωσσο δίνει την απάντηση του στο κάθε ερώτημα για δικό του λόγο, ακόμα και αν οι απαντήσεις είναι ίδιες. Κανένα παιδί δεν θέλει να ξεχωρίζει, το καθένα θέλει και χρειάζεται την επικοινωνία με τους συμμαθητές και φίλους του για αυτό το λόγο του αρέσει η δεύτερη του γλώσσα.

Όλα τα παιδιά και εκείνα που είναι δίγλωσσο έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση, ακόμα και να διδάσκεται η γλώσσα τους. Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλος αριθμός μεταναστών που οι άνθρωποι έρχονται καθημερινά σε επαφή. Για αυτό το λόγο και τα ίδια τα παιδιά θα ήθελα να διδάσκεται και η δική τους γλώσσα στο σχολείο ή απλούστερα να τη μάθουν στους φίλους τους.

«Βασική προϋπόθεση οποιασδήποτε παιδαγωγικής προσπάθειας ως προς τα παιδιά των μεταναστών είναι η αποκατάσταση ενός αισθήματος αξιοπρέπειας (Diatkine 1995, 2317-2319) για την προέλευση, τον τρόπο ζωής και, όσον αφορά το σχολείο, τη μητρική τους γλώσσα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με πολλούς τρόπους, που όλοι τους πρέπει να δείχνουν ότι δεν υπάρχει από την πλευρά των εκπαιδευτικών καμιά αξιολογική διαφοροποίηση μεταξύ γλωσσών ("ανώτερες" και "κατώτερες" γλώσσες), ενώ αντίθετα υπάρχει ένα γνήσιο ενδιαφέρον για τη γλωσσική διαφορά, ως παράγοντα δυνάμει γλωσσικού -και όχι μόνο- πλούτου» (Γρηγόρης Αμπατζόγλου. Εγκυκλοπαιδικός οδηγός, Γλώσσα και μετανάστευση: ψυχολογικές διαστάσεις. Διαθέσιμο στο http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b7/b_7_thema.htm)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γρίβα, Α. Ελένη & Στάμου, Γ. Αναστασία 2014. Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον: Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη

ONLINE

- Δέσπω Μηναΐδου, Λογοπαθολόγος. Ένα παιδί, δύο γλώσσες. Αναρτήθηκε από το <http://www.paidiatros.com/paidi/omilia/one-child-two-languages>
- Με δύο γλώσσες (2011). Αναρτήθηκε από το <http://www.enl.auth.gr/me2glosses/>
- Γρηγόρης Αμπατζόγλου. Εγκυκλοπαιδικός οδηγός, Γλώσσα και μετανάστευση: ψυχολογικές διαστάσεις. Αναρτήθηκε από το http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b7/b_7_the_ma.htm
- Ελμίρα Μεχραλίεβα. Διγλωσσία και γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού. Αναρτήθηκε την Τρίτη 9 Ιουλίου 2013 από το <http://edra.edu.gr/αρθρα/item/95-διγλωσσία-και-γλωσσική-ανάπτυξη-του-παιδιού>
- Χαρά Καραμήτσου Μύθοι και αλήθειες για τη διγλωσσία. Αναρτήθηκε στις 11 Απριλίου 2016 από το <http://www.protothema.gr/paidi/article/569127/muthoi-kai-alitheies-gia-ti-diglossia/>
- Αγγελική Ψόχιου Διγλωσσία, “ανάμεσα σε δύο γλώσσες...”. Αναρτήθηκε στις 12 Απριλίου 2012 από το <http://www.ikidcenters.com/ανάμεσα-σε-δύο-γλώσσες/>
- Πανταζής, & Σακελλαρίου (2003) Μια επίκαιρη συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική της διγλωσσίας. Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 2, 159-169. Αναρτήθηκε από το <http://epublishing.ekt.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Ερωτήσεις

Στοιχεία μαθητή

1. Πόσο χρονών είσαι;
2. Σε ποια χώρα γεννήθηκες;
3. Πόσα χρόνια ζεις στην Ελλάδα;
4. Σε ποια χώρα γεννήθηκαν οι γονείς σου;
5. Τι δουλειά κάνουν οι γονείς σου;

Γλωσσική επιλογή στο οικογενειακό περιβάλλον

1. Τι γλώσσα χρησιμοποιείς στο σπίτι με τους γονείς σου;
2. Με τα μέλη της υπόλοιπης οικογένειας (παππούς, γιαγιά, ξαδέρφια) σε ποια γλώσσα μιλάς;
3. Έχεις αδέρφια; Αν ναι, σε ποια γλώσσα μιλάς μαζί τους;
4. Όταν βλέπεις τηλεόραση ή διαβάζεις ένα παραμύθι σε ποια γλώσσα προτιμάς να είναι;

Γλωσσικές στάσεις

1. Ποια γλώσσα σου αρέσει περισσότερο η μητρική σου ή αυτή που μιλάς στο σχολείο; Γιατί;
2. Θα ήθελες να μάθεις στους φίλους σου τη μητρική σου γλώσσα;
3. Ποια άλλη γλώσσα γνωρίζεις ή θα ήθελες να μάθεις;

Δεξιότητες στη μητρική, διδασκαλία της μητρικής

1. Ξέρεις να μιλάς και να γράφεις στη γλώσσα σου; Πόσο καλά;
2. Θα ήθελες η γλώσσα σου να διδάσκεται στο σχολείο;
3. Θα ήθελες να μάθεις περισσότερα πράγματα για τη γλώσσα σου;
4. Τι θέλεις να σπουδάσεις; Τις σπουδές σου θα ήθελες να τις συνεχίσεις στην Ελλάδα ή κάπου στο εξωτερικό;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Παράδειγμα Συνέντευξης

1. Πόσο χρονών είσαι;

E1	Είμαι 12
E2	8
E3	12
E4	7
E5	11
E6	Είμαι 10 χρονών
E7	10
E8	8
E9	Είμαι 8 χρονών
E10	9

2. Σε ποια χώρα γεννήθηκες;

E1	Ελλάδα
E2	Γεωργία
E3	Ελλάδα
E4	Ελλάδα
E5	Ρωσία
E6	Στην Ελλάδα
E7	Βουλγαρία
E8	Ελλάδα
E9	Γεννήθηκα στην Αλβανία
E10	Γερμανία

3. Πόσα χρόνια ζεις στην Ελλάδα;

E1	12
E2	6
E3	Ζω 12
E4	7
E5	6
E6	10
E7	5
E8	Από τότε που γεννήθηκα
E9	Στην Ελλάδα ζω 3 χρόνια
E10	1

4. Σε ποια χώρα γεννήθηκαν οι γονείς σου;

E1	Ο μπαμπάς στην Ελλάδα και η μαμά στη Ρωσία
E2	Και οι δύο στη Γεωργία
E3	Η μαμά στη Νότια Αφρική και ο μπαμπάς στην Ελλάδα

E4	Η μαμά στην Αλβανία και ο μπαμπάς Ελλάδα
E5	Και η μαμά και ο μπαμπάς στη Ρωσία
E6	Η μητέρα μου γεννήθηκε στην Ελλάδα και ο μπαμπάς στην Γεωργία
E7	Και οι δύο γεννήθηκαν στη Βουλγαρία
E8	Και οι δύο στην Αλβανία
E9	Οι γονείς μου γεννήθηκαν στην Αλβανία
E10	Και οι δύο στην Ελλάδα

5. Τι δουλειά κάνουν οι γονείς σου;

E1	Ο μπαμπάς είναι μάγειρας και η μαμά κάνει μασάζ
E2	Ο μπαμπάς μου είναι γεωργός και η μαμά μου τραπεζοκόμος
E3	Ο μπαμπάς μου ασχολείται με τα πλοία και η μαμά μου με τα τουριστικά
E4	Ο μπαμπάς είναι λογιστής, η μαμά δε δουλεύει
E5	Δε δουλεύουν οι γονείς μου
E6	Ο μπαμπάς μου είναι αγρότης και η μαμά μου δουλεύει σε σούπερ μάρκετ
E7	Ο μπαμπάς μου είναι μηχανικός και η μαμά μου δασκάλα
E8	Ο μπαμπάς οικοδόμος και η μαμά είναι καμαριέρα
E9	Ο μπαμπάς δουλεύει σε σούπερ μάρκετ, η μαμά μου δεν δουλεύει
E10	Και οι δύο είναι δάσκαλοι

6. Τι γλώσσα χρησιμοποιείς στο σπίτι με τους γονείς σου;

E1	Μιλάμε και στις δύο γλώσσες αλλά πιο πολύ ελληνικά
E2	Ελληνικά. Δε μιλάμε Γεωργιανά
E3	Ελληνικά
E4	Και τις δύο. Πιο πολύ ελληνικά
E5	Ρώσικα, γιατί δεν ξέρουν να μιλάνε πολύ καλά ελληνικά
E6	Στο σπίτι μιλάμε ελληνικά, αλλά με τον μπαμπά μιλάμε και γεωργιανά
E7	Μιλάμε περισσότερο ελληνικά, αλλά με τη μαμά μιλάω και βουλγάρικα
E8	Με τους γονείς μου μιλάω ελληνικά
E9	Μερικές φορές στα ελληνικά και μερικές φορές στα αλβανικά
E10	Ελληνικά

7. Με τα μέλη της υπόλοιπης οικογένειας (παππούς, γιαγιά, ξαδέρφια) σε ποια γλώσσα μιλάς;

E1	Μιλάω μόνο ρώσικα με τον παππού και τη γιαγιά, γιατί μένουν στη Ρωσία.
E2	Γεωργιανά, μόνο με την γιαγιά και τον παππού. Δεν ξέρουν καθόλου ελληνικά
E3	Αγγλικά μιλάμε
E4	Κυρίως ελληνικά
E5	Ελληνικά, οι συγγενείς μου μένουν εδώ περισσότερο καιρό
E6	Με τους γονείς του μπαμπά μου μιλάμε γεωργιανά. Με τους

	γονείς της μαμάς μου ελληνικά
E7	Με τον παππού και τη γιαγιά βουλγάρικα
E8	Με αυτούς που είναι στην Αλβανία αλβανικά, με τους άλλους ελληνικά
E9	Με τη γιαγιά και τον παππού μιλάω στα αλβανικά
E10	Γερμανικά

8. Έχεις αδέρφια; Αν ναι, σε ποια γλώσσα μιλάς μαζί τους;

E1	Δεν έχω αδέρφια
E2	Έχω έναν αδερφό, μόνο ελληνικά μιλάμε
E3	Έχω ένα και μιλάμε στα ελληνικά
E4	Ναι έχω. Ελληνικά μιλάμε
E5	Έχω μία αδερφή. Ελληνικά μιλάμε
E6	Έχω δύο αδερφές, μιλάμε και ελληνικά και γεωργιανά, πιο πολύ ελληνικά
E7	Δεν έχω αδέρφια
E8	Μία αδερφή. Ελληνικά
E9	Έχω έναν μικρότερο αδερφό μου είναι 5 χρονών που μιλάμε ελληνικά
E10	Δύο αδέρφια. Μιλάμε ελληνικά αλλά και γερμανικά

9. Όταν βλέπεις τηλεόραση ή διαβάζεις ένα παραμύθι σε ποια γλώσσα προτιμάς να είναι;

E1	Τα ελληνικά προτιμάω
E2	Τα ελληνικά μου αρέσουν
E3	Αγγλικά
E4	Ελληνικά
E5	Μου αρέσουν τα ελληνικά
E6	Στα ελληνικά
E7	Στα ελληνικά μου αρέσουν, γελάω πιο πολύ
E8	Πιο πολύ στα ελληνικά, γιατί τα ξέρω καλύτερα
E9	Προτιμάω στα ελληνικά
E10	Γερμανικά, γιατί είναι πιο εύκολα

10. Ποια γλώσσα σου αρέσει περισσότερο η μητρική σου ή αυτή που μιλάς στο σχολείο;

E1	Μου αρέσει να μιλάω πιο πολύ ρώσικα, τα ξέρω πιο καλά
E2	Τα ελληνικά, γιατί τα μιλάω στο σχολείο και μου αρέσουν περισσότερο
E3	Η μητρική μου, την ξέρω πιο καλά
E4	Αυτή μου μιλάω στο σχολείο, γιατί έτσι μιλάω με τους φίλους μου
E5	Μου αρέσουν πιο πολύ τα ρώσικα, γιατί η μαμά μου μιλάει ρώσικα
E6	Αυτή μου μιλάω στο σχολείο, γιατί μιλάνε και οι φίλοι μου αυτήν
E7	Μου αρέσουν τα ελληνικά, γιατί και οι φίλοι μου μιλάνε μόνο ελληνικά, αλλιώς δεν θα μπορού να παίζω μαζί τους

E8	Αυτή που μιλάω στο σχολείο. Την ξέρω περισσότερο αυτήν
E9	Μου αρέσουν πιο πολύ τα ελληνικά
E10	Μου αρέσει πιο πολύ αυτή που μιλάω, γιατί είναι πιο ωραία

11. Θα ήθελες να μάθεις στους φίλους σου τη μητρική σου γλώσσα;

E1	Οι περισσότεροι φίλοι μου ξέρουν ρώσικα
E2	Άμα ήθελαν αυτοί ναι, αλλά εγώ δε τη μιλάω
E3	Ναι
E4	Ναι
E5	Ναι, για να μιλάμε και με τις δύο
E6	Όχι
E7	Ναι, αλλά κάποιοι δεν θέλουν να τη μάθουν
E8	Αν το ήθελαν και αυτοί, θα ήθελα
E9	Θα μου άρεζε
E10	Ναι, θα ήθελα

12. Ποια άλλη γλώσσα γνωρίζεις ή θα ήθελες να μάθεις;

E1	Ξέρω λίγο αγγλικά
E2	Ξέρω λίγο ρώσικα, αυτά θα ήθελα να μάθω
E3	Θα ήθελα να μάθω ισπανικά
E4	Γνωρίζω αγγλικά
E5	Ξέρω αγγλικά και θα ήθελα να μάθω ισπανικά
E6	Μαθαίνω αγγλικά
E7	Ξέρω αγγλικά από το σχολείο. Δεν θέλω να μάθω άλλη γλώσσα
E8	Ξέρω λίγα ρώσικα. Θα ήθελα να μάθω ιταλικά
E9	Γνωρίζω αγγλικά. Θα ήθελα να μάθω γερμανικά
E10	Αγγλικά ξέρω

13. Ξέρεις να μιλάς και να γράφεις στη γλώσσα σου; Πόσο καλά;

E1	Δεν ξέρω να γράφω. Μιλάω όμως πολύ καλά
E2	Ξέρω μόνο να τη μιλάω, δε γράφω
E3	Γνωρίζω και να μιλάω και να γράφω πολύ καλά
E4	Ξέρω και να μιλάω και να γράφω, όχι πολύ καλά όμως
E5	Να μιλάω ξέρω. Να γράφω δεν ξέρω, μου έμαθαν όμως κάποιες λέξεις
E6	Ξέρω και να μιλάω και να γράφω
E7	Ξέρω και να μιλάω και να γράφω
E8	Ξέρω μόνο να τη μιλάω
E9	Δεν ξέρω να γράφω, αλλά να μιλάω ξέρω πολύ καλά
E10	Και τα δύο τα ξέρω

14. Θα ήθελες η γλώσσα σου να διδάσκεται στο σχολείο;

E1	Ναι, θα μου άρεσε
E2	Όχι, δε θέλω
E3	Ναι
E4	Ναι
E5	Ναι

E6	Όχι
E7	Ναι, θα ήθελα για να τη μάθουν και οι φίλοι μου
E8	Όχι, δε θέλω
E9	Θα ήθελα
E10	Ναι, θα ήθελα

15. Θα ήθελες να μάθεις περισσότερα πράγματα για τη γλώσσα σου;

E1	Όχι, ξέρω πολλά
E2	Ούτε να μάθω, εμένα τα ελληνικά μου αρέσουν
E3	Ναι, θα ήθελα να μάθω για τη γλώσσα μου
E4	Ναι
E5	Ναι
E6	Όχι
E7	Η μαμά μου μού μαθαίνει πράγματα.
E8	Ναι, θα ήθελα
E9	Ναι, θα ήθελα και θα ήθελα να μάθω και να γράφω
E10	Ναι, θα ήθελα

16. Τι θέλεις να σπουδάσεις; Τις σπουδές σου θα ήθελες να τις συνεχίσεις στην Ελλάδα ή κάπου στο εξωτερικό;

E1	Γυμναστής θέλω να γίνω, αλλά δεν ξέρω που
E2	Δασκάλα θέλω να γίνω, στην Ελλάδα
E3	Οικονομικά στην Ελλάδα
E4	Δασκάλα στο εξωτερικό
E5	Θέλω να γίνω ζωγράφος κάπου έξω
E6	Θέλω να γίνω πιλότος στην Ελλάδα και θα πηγαίνω στη Γεωργία
E7	Θέλω να γίνω δασκάλα σαν τη μαμά μου, εδώ στην Ελλάδα
E8	Θέλω να γίνω δάσκαλος εδώ στην Ελλάδα
E9	Θα ήθελα να γίνω δάσκαλος μαθηματικών εδώ
E10	Κομμώτρια στην Ελλάδα